

ŽIVLJENJE IN SVET

Beloruski tipi

10

8. marca

Knjiga 9.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: **ITALIJA**, trimesečno 6 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — **FRANCIJA**, mesečno 4 franke. — **ČESKOSLOVAKA**, mesečno 6 kron. — **AVSTRILJA**, mesečno 1 šiling. — **AMERIKA** in ostalo inozemstvo letno 11½ dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA št. 10: Dr. Vl. Travner: Zgodovina smrtne kazni (konec). — M. Scott: Podzemne novice (konec). — Novi Delhi. — Umetna svila. — Razvoj letalstva v sliki in besedi (nadaljevanje). — Staroslav: Janeza Trdine narodopisne drobtine (nadaljevanje). — Slike iz življenja in sveta. — Ivan Podržaj: Krivda Elija Piona (nadaljevanje). — Walter Bombe: Novosti iz Pompejev. — Kurjava na mrzli zrak. — Moško delo v ženskih rokah. — Sodobno mnogomoštvo. — Letalske nesreče. — Tedenski jedilni list. — James Starkey. — Karikature. — Uganke in znanka. — Humor v slikah.

James Starkey

Ko so tanki prvič odrinili iz angleških bojnih črt in se gromadno namerili proti nemškim zakopom, jih je Josip Reinach v Figaru primerjal onim velikanskim tronožnikom, ki so jih Marsovci — v Wellsovi »Vojni med svetovi« — prišli graditi na naš preplašeni planet. Njegova primera se je tikala zlasti groze, ki so jo povzročili pri sovražniku, in ta je bila nemara še večja, nego si je zamislil zgodovinar. V vojni ni hujšega, kakor čutiti sovraga za seboj. In v našem primeru je bil to mehaničen vrag, težak več ton, nedostopen vrag, lazeč in opotekav kakor v hudih sanjah in streljal je v vse smeri... Ta hudičev stroj, ki ne pozna zaprek, je izumil angleški inženjer — umrl 29. dec. 1930 — James Starkey, upravnik tvrdke William Foster and Co. Mrvica hvale gre tudi njemu, če so bile osrednje velesile pogažene.

Vendar se z gorenjino prikazovanjem ne strinja F. de Mély, ki piše v »Figaro«:

»26. okt. 1916 je Gaulois ponatisnil članek New York Herald, ki je omenil, da je »pozemeljsko oklepnico«, kakršna se je pojavila na fronti, izumil ameriški farmar v Južni Dakoti, S. C. Weller, ki je poslal načrte angleški vladi.

Prvi tank se je proslavil v Bouchavesnesu (Somme) v februarju 1916; imenoval se je »Crème de Menthe«. Potlej je prišel »Devil's Delight« (Hudičeva radost), ki mu je manjkal samo glas, pa bi bil podoban prazgodovinski živali. Pojavil se je v Gueudecourtu (Somme), kjer je po doljenem navodilu, naj nekoliko počisti, privedel s seboj tri sto ujetnikov nazaj. Enako se je zgodilo v Thiepvalu. Vendar ti tanki so bili ustromljeni na zunanja, torej

ranljiva kolesa. Svoj polni uspeh so dosegli šele tedaj, ko so se mogli premikati po »gosenicah«.

Ne pozabimo še naslednjega. V Eclairu je 15. dec. 1917 G. Montorgueil poudaril, da je Francoz, g. Boirault, imel prvi to misel, da je bil napravil načrt in ga predložil g. Painlevéju. Ta je spričo naše tožljivosti o tem govoril z g. Lloydom Georgem, ki se je s stvarjo okoristil.

Potemtakem bi bil J. Starkey le prvi graditelj tankov?

Rusko prebivalstvo

Gospodarske težave, ki tarejo ruski narod, osobito po vele mestih, in glad, ki razsaja zdaj pa zdaj po nekaterih pokrajinah, obujajo domnevo, da se stanovništvo v Sovjetiji ne more kdo ve koliko množiti. Vendar stvar ni taka. Najnovejše sovjetske statistike naznanjajo, da je bilo leta 1927. na 1000 ljudi 44 prirastka, medtem ko jih je bilo v Franciji samo 18, umrlo pa jih je tam 23, a tukaj 16,5. O točnosti teh števil, pravi »Figaro«, pač ni treba dvomiti: ruska rojstva so se l. 1900. dvignila na 49 od 1000, umrljivost pa se je zadnjih 30 let nekaj znižala, vendar je še dokaj visoka za narod, kjer so starci v šibkem razmerju. Ako navedemo ta odstotni postavki za evropsko ter azijsko Rusijo, kjer živi 160 milijonov duš, izračunamo, da se tu rodi okoli 7 milijonov otrok, premine pa le 3,680.000 oseb. Stanovništvo se torej v zvezi ruskih republik poveča za dobre tri milijone na leto. Ta prebitek je močnejši nego v katerikoli evropski državi, koder se sicer prirastek vidno manjša. Skratka, v 15 letih bo štela Rusija nad 200.000.000 duš.

ŽIVLJENJE IN SVET

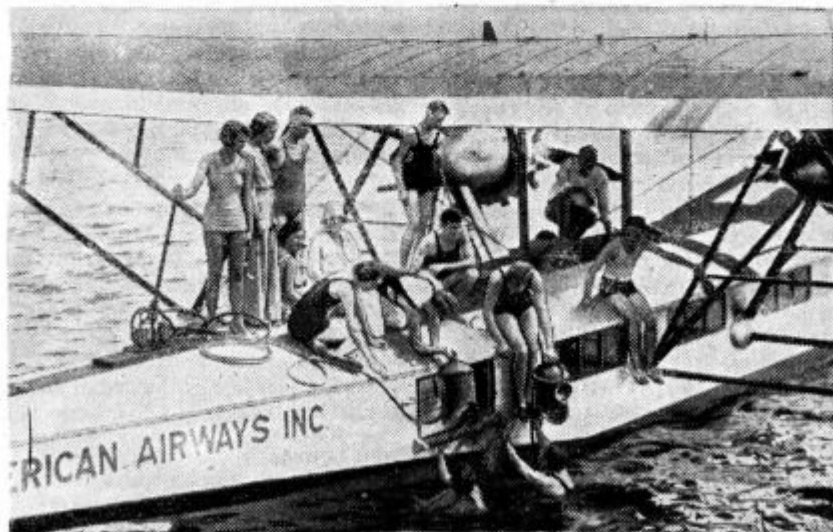
STEV. 10.

LJUBLJANA, 8. MARCA 1931.

KNJIGA 9.

Strokovni pouk dijakinj v lovljenju na trnek

Letalska ekskurzija dijakov miamske univerze, ki morajo praktično proučavati živalsko življenje v morju.

Telesna vzgoja na ameriških univerzah

Dr. Vl. Travner

Zgodovina smrtne kazni

(Nadaljevanje)

Pravo in »pravica« sta dva različna, čisto si nasprotujoča pojma (Summum ius summa iniuria). Namen prava je ščititi obstoječe razmere in omogočiti tako »za sedaj« obstoj družbe. Zato je pravo konservativno in ščiti čisto naprave, ki so objektivno krivične, pa za tisti čas potrebne (n. pr. suženjstvo v starem veku). Pravični pa vidi socialne, gospodarske in druge razlike in napake (krivice) in jih hoče odpraviti. Tako pride čisto navzkriž z veljavnimi zakoni (pravom).¹⁾ To nasprotstvo med pravom in pravico se ne kaže nikjer bolj očitno, kakor v smrtni kazni, ki zanika obsojencu najelementarnejšo človeško pravico, pravico do življenja in mu vzame možnost izpolnjevanja dolžnosti.

Zato so bili najplemenitejši in največji moške vseh časov kakor n. pr. Budha (ki prepoveduje uničenje vsakega živega bitja), Sokrat, Kristus, Cicero, Francišek Asiški in še nešteto drugih, nasprotniki smrtne kazni. Kot vzgled naj služijo Ciceronove besede: »Svobodnemu možu in rimskemu državljanu ni samo neznosna izvršitev smrtne kazni, tudi dejstvo, da taka kazen obstoji, da samo predstava te kazni in že to, če se smrtna kazen omeni, mu je zoprno.« Tudi cerkev je vedno načeloma nasprotovala smrtni kazni (»Cerkev ne preliwa krvi«, prepoved mašniškega posvečenja za tistega, ki je podpisal smrtno sodbo i. dr.). Odločilni boj zoper njo pa se je začel sredi 18. stol., ko so slednjič zmagala načela napredka, prosvitljenosti in človekoljubja. Zoper njo so se borili iz teoretičnih (pravno-modroslovnih) in praktičnih (pravno-političnih) vzrokov številni odlični moške kakor Voltaire (+ 1778), Gaetano Filangieri (+ 1788 »La scienza della legislazione«) i. dr., predvsem pa filozof, publicist in veliki človekoljub Cesare Beccaria (+ 1794), ki je l. 1764. izdal znamenito delo »Dei delitti e delle pene«, ki je

1) Iz tega izhaja, da morajo biti zakoni kratki in jasni ter vsebovati le splošna določila, ki dovoljujejo individualizacijo. Sodnik pa mora imeti življenjsko izkušnjo in vsestransko temeljito izobrazbo. Dober sodnik je samo dober t. j. socialno čuteč človek.

bilo prevedeno na skoro vse evropske jezike in ki je še zdaj podlaga moderne kriminalistike. Kljub naporom njihovih nasprotnikov, se je odslej vedno bolj krčilo število zločinov, za katere so določali zakoni smrt. Nekatere države so smrtno kazen vobče odpravile; druge pa jo po daljših ali krajših presledkih znova uvedle. Najprej jo je ukinila Tosskana (1786). Njej so sledile pozneje naslednje države, kjer je — razen v primerih vojne in prekega sode — smrtna kazen nedopustna²⁾: Romunija (1864), Portugalska (1867), Nizozemska (1870), Norveška (1904), Avstrijska rep. (1919), Danska (1927) in Švica (1927)³⁾; izven Evrope pa nekatere države Sev. Amerike kakor Michigan (1847), Rhode-Island (1852), Wisconsin (1853), Maine (1887) i. dr.,⁴⁾ Kolumbija (1863), Venezuela (1864), Kostarika (1880), Brazilija (1890) in Uruguay (1907). Dejansko se ne izvršuje v Belgiji, v Luksemburgu, na Švedskem in na Islandu.

V Avstriji je Marija Terezija 1776 prepovedala torturo in nekatere posebno krute smrtne kazni kakor sežiganje, nakoličenje, razčrtvorenje, utapljanje i. dr. Od 1781 se smrtne sodbe niso več izvrševale. 1787 je cesar Jožef II. smrtno kazen zakonito odpravil in uvedel namestu nje kazen vlaččenja ladij z raznimi poostritvami, ker je smatral to kazen hujšo kot smrt.⁵⁾ 1795 so uvedli smrtno kazen znova za veleizdajo, umor staršev in roparski umor. Kaz. zakon iz 1803 in kužni patent (1805) sta jo razširila še na nekatere druge težke zločine n. pr. za roparski uboj, kvalificiran požig i. dr. (skupno v 7 primerih). Obenem so bile odpravljene vse poostritve. Ta določila se tudi pozneje niso bistveno spremenila, ker je kaz. zakon iz 1852, ki je veljal pri

2) Letnice v oklepajih povedo, kdaj je bila smrtna kazen zakonito ukinjena.

3) V Švici je bila po zak. iz 1874 prepovedana. Pozneje (po 1879) so jo v nekaterih kantonih (razen za politične zločine) zopet uvedli.

4) Brezpogojno se izvršuje smrtna kazen samo še v 8 državah.

5) Da je bila ta kazen v resnici počasna usmrtitev, dokazuje posebno dejstvo, da je umrlo do 1790, ko je bila ta kazen ukinjena od 1173 obsojencev 721.

nas do 1. I. 1930, le nova izdaja zak. iz 1803.⁶⁾ Dasi so morala sodišča v vseh primerih, kjer je določal zakon smrtno kazen, obsoditi storilca na smrt⁷⁾, se je smrtna kazen zelo redko izvršila. V zadnjih desetletjih monarhije je bilo pomiloščenih povprečno 96% obsojencev.

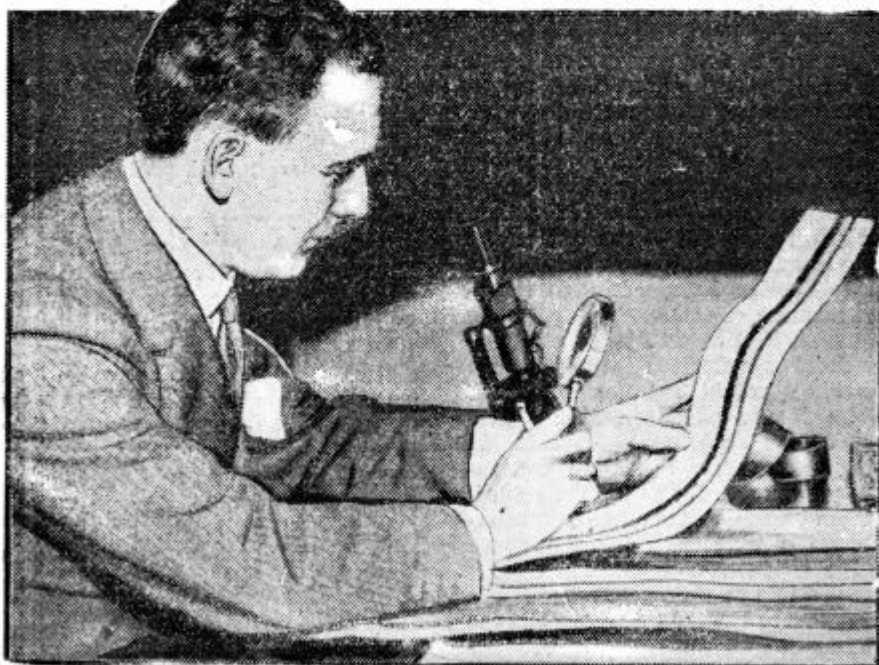
V Nemčiji so po 1848 odpravile smrtno kazen nekatere države kakor Anhalt, Bremen, Oldenburg, Saksonska i. dr. Zaradi enotnosti pa je bila 1870 uvedena za vso državo, četudi se je izrekla večina zoper njo. V Italiji so jo odpravili 1890; l. 1924. pa znova uvedli. Francoska zbornica je 1908 odklonila predlog, da se smrtna kazen odpravi z 300:200 glasovom. Smrtno obsodbe se redko izvršujejo. Na Angleškem je smrtna kazen določena le

⁶⁾ Smrtno kazen je določal tudi § 4 zak. o razstrelivih iz 1885.

⁷⁾ Razen če storilec še ni dovršil 20 let ali če je preteklo od izvršenega dejanja 20 let.

še v dveh primerih. Sedaj se bavi posebni parlamentarni odbor z vprašanjem, ali naj se smrtna kazen sploh ukine in nadomesti z 20-letno ječo. Pričakovati je, da se bo Angleška v kratkem pridružila državam, ki smrtne kazni ne poznajo. Na Češkoslovaškem je bilo v 12 letih obstoja republike obsojenih na vislice okoli 500 zločincev. Od teh je bilo obešenih le 6 (prvi 9. I. 1923), medtem ko se je pri ostalih spremenila kazen v dosmrtno ječo. Zanimivo je, da zakon o zaščiti čsl. republike iz 1923 smrtne kazni niti ne omenja. V tem se blagodejno odlikuje od sličnih zakonov drugih držav, kjer smrtne kazni često kar mrgole. Silen odpor zoper smrtno kazen je bil in je še v mnogih drugih kulturnih državah, predvsem v predvojni Rusiji in v Španiji. Od političnih strank so brezpogojni nasprotniki smrtne kazni predvsem socialni demokrati in — seveda samo teoretično — komunisti.

Izum umetnega človeškega glasu

Tehniškemu ravnatelju neke londonske filmske družbe, E. Humphrissu, je uspel velepomemben izum, ki utegne postati še velike praktične vrednosti. Gre namreč za aparat, ki umetno riše in potem tudi producira glasove in besede, ki nikoli niso bile izgovorjene. Aparat obstoji v bistvu iz filmskega traku, na katerega se s svetlobnim žarkom vtisne vijugasta črta, ki točno posnema tresljaje človeških glasilk ali pa vibracije godbenih instrumentov. Ako teče tak filmski trak pozneje skozi električno aparaturo, kakršna se uporablja pri zvočnih filmih, potem se slišijo umetno narisani glasovi popolnoma naravno, kakor da bi prihajali iz človeških ust.

Smrtna kazen je sramoten ostanek barbarskih časov in nasprotuje verskim (posebno krščanskim) in moralnim načelom ter pravnemu čuvstvu našega časa. Kljub temu je zakonita usmrtitev nevarnih oseb v redkih izjemnih primerih iz praktičnih razlogov v interesu celokupnosti dopustna in celo potrebna n. pr. v primerih pobun (revolucij), obsežnih ropov itd. Bolje je namreč, da pade v takih primerih par žrtev (kolovodij), kakor da bi zgubili lastnino in življenje mnogi — morda celo tisoči — nedolžnih. V teh primerih pa zakonita usmrtitev ni kazen, temveč čin silobrana in neobhodna potreba. Seveda sta ta pojma zelo elastična in odvisna od vsakokratnih razmer. Le tako je umeti, zakaj so nekatere države še vedno ohranile smrtno kazen (posebno v primerih vojne, nemirov i. dr.)

Kljub tem obče priznanim načelom so bile smrtne kazni tudi v najnovejši dobi zelo pogoste in krute. Omenim le številne usmrtitve ruskih nihilistov, indskih upornikov, ki so jih Angleži privezali pred topove in jih tako žive razstrelili, justifikacije v Turčiji itd. Posebno pogoste pa so bile smrtne sode v svetovni vojni. Koliko oseb je bilo obešenih ali ustreljenih po prekem sodu pogosto brez razprave in na povelje generalov ali še nižjih častnikov, se ne da ugotoviti, posebno ker je mnogo teh nesrečnikov uradoma »padlo na polju slave«. »Klasični« državi smrtne kazni sta sedaj — razen Kitajske in par barbarskih držav — fašistična Italija in boljševiška Rusija, kjer so se politične stranke z revolucijo polastile državne oblasti. Značilno je, da streljajo v tema državama zločince (prav politične nasprotnike) vojaki oziroma miličniki. Sovjetska Rusija odreja svojim državljanom najelementarnejše človeške in državljske pravice. Sovjetski kaz. zakon (veljaven od 1. I. 1927) določa »najvišjo mero kazni« — tako imenuje smrtno odsodbo — v nešteti primerih zoper »razredne sovražnike revolucije ali zoper osebe, ki so se tako zelo odtrgale od družbe delavnih ljudi, da ne more biti več govora, da bi se vrnili med nje...« Seveda so vse te obsodbe po komunističnih nazorih le »izjemna sredstva, ki bodo prenehala, ko bo sovjetska oblast trdna«; kajti »sovjetska država deluje na to, da odstrani osnovne vzroke zločinstvenosti in da preustroji celokupno družbo po komunističnih načelih, kjer zločinstvenosti

vobče ne bo več.« Pot v komunistični raj vodi torej preko nešteto tisoč trupel.

Smrtne obsodbe se izvršujejo sedaj hitro in brez bolečin. Najobičajnejše je obešanje na vislicah, ki je po mnenju strokovnjakov najlažja smrt. V Španiji obsojence zadavijo oziroma jim zlomijo tilnik (garotte). V Nemčiji in na Francoskem jim navadno odsekajo glave (s sekiro oziroma z giljotino). V nekaterih državah kakor v Rusiji, Italiji, na Bavarskem, v predvojni Srbiji itd. je običajno streljanje (v prsa ali v hrbet), ki velja drugod le v primeru vojne ali za vojaške zločince. V Sev. Ameriki so 1889 (najprej v državi New York) uvedli usmrtitev na električnem stolu. Izkazalo pa se je, da električen tok ni zanesljiv, ker često obsojenca le omami. Zato nameravajo zdaj usmrtiti obsojence s strupenimi plini.

Predpisi kako in kdaj se izvrši smrtna kazen, so v raznih državah različni. Prevladuje usmrtitev v zaprtih prostorih (n. pr. na dvorišču jetnišnice) in le v navzočnosti uradnih oseb. Javno se vrše justifikacije v Franciji, izjemoma tudi drugod. Vsekako je usmrtitev v zaprtih prostorih umestnejša, da se preprečijo odurne scene.

Preostane še opis smrtne kazni v naši državi. Kakor povsod je svetovna vojna tudi pri nas omajala moralo in povzročila splošno podivjanost in surovost. Strašni zločini kakor umori, požigi, ropi itd. posameznikov in organiziranih band (n. pr. »zelenih kadrov«) so bili v prvih letih v vseh delih države na dnevnem redu. Kljub temu so se izvršile smrtne obsodbe v začetku primeroma redko. V Sloveniji je bil prvi zločinec obešen šele 16. III. 1923 (Lichtenwallner v Mariboru). Mislili so namreč, da bo »povojna psihoza« z urejenimi razmerami sama ob sebi ugasnila. To pa se, žal, ni uresničilo. Zato so bila radikalna sredstva potrebna in justifikacije velikih zločincev so bile odslej precej pogoste. Težnja zatreti zločinstvo z vsemi sredstvi se kaže tudi v zakonodaji, posebno v zakonih o zaščiti države, kjer je bila smrtna kazen često zagrožena. S konsolidacijo države so se razmere polagoma zboljšale, četudi se veliki zločini še sedaj večkrat dogajajo. Zato je tudi novi kaz. zakon, ki je stopil pri nas v veljavo dne 1. jan. 1930, smrtno

*) Citati so posneti (okrajšano) po knjigi ruskega komunističnega pisatelja I. N. Korylenka: Die Kriminalpolitik der Sowjetmacht.

kazen obdržal, čeprav so bila mnjenja redaktorjev deljena. Določila pa so znatno milejša kakor v prejšnjih avstrijskih, srbskih i. dr. zakonih. Sedaj je zagrožena smrt kot edino kazensko sredstvo le v primeru usmrtitve (oziroma poskusa) vladarja, prestolonaslednika ali kraljevskega namestnika (§ 91). Pa tudi v tem primeru sme sodišče spremeniti smrtno kazen v robijo, če so podane olajšave.

V vseh ostalih 9 primerih (§§ 105, 167, 189, 191, 196, 197, 200, 201, 328) je dopuščena le alternativno t. j. da sme sodišče že po zakonu izreči namestu smrtno kazni dosmrtno ali začasno robijo. Smrtno kazen sme sodišče izreči le, če potrdi soglasno vprašanje krivde. Osebe, ki še niso izpolnile 21 leta, se ne smejo obsoditi na smrt.

Smrtna kazen se izvrši v zaprtem prostoru z obešanjem (§ 36 kz, 415—417 k. p.). S tem so podane vse garancije,

da se bodo smrtne kazni izvršile v bodoče redko t. j. le v primeru skrajne sile. V Sloveniji ni bil od 1. I. 1930 dalje nihče obsojen na smrt, četudi so se morala pečati sodišča v tem času z več strašnimi zločini (zavratnimi umori itd.).

Najboljše orožje zoper smrtno kazen pa je moralna vzgoja, ki onemogoča izvršitev ogabnih zločinov. To nalogo pa imajo v prvi vrsti rodbina, cerkev ter šola in drugi kulturni (prosvetni) zavodi. Sodišča pridejo v poštev v zadnji vrsti, ker se bavijo z že izvršenimi zločini, kjer se povzročeno zlo ne da več popraviti. Smrtna kazen bo pri nas popolnoma prenehala, ko bodo prenehali strašni zločini, ki so naša največja sramota. Kot vzgled naj služijo resnično kulturne nordijske države, kjer so veliki in ogabni zločini neznani in kjer je zaradi tega tudi smrtna kazen nepotrebná.

(Konec)

M. Scott

Podzemske novice

(Nadaljevanje)

 arrington je vtaknil samokres v žep in odšel, medtem ko se je Smith vrnil k telefonu in zahteval svojo lastno številko.

»Langa Doonh«, je dejal, »dela imam zate in pošljem ti sahiba Harringtona, da ti bo pomagal. To je velik sahib in hraber je, vendar storil bo tako, kakor mu porečeš ti, ker ti bolje veš kot on, kako je treba ravnati. Malo časa po prihodu sahiba Harringtona pride jako hudooben človek ... nemara celo več ljudi ... v hišo kakor tatje ponoči. Zagrabi jih vse in jih pripelji sem v avtu sahiba Harring-

tona. Telefoniraj mi, kakor hitro pride sahib Harrington in ko boš nared. Sahiba Harringtona boš spoznal po tem, ker ti bo izročil moj samokres.«

Ob splošni osuplosti se je Smith oddalil od telefona, potem je vzel nož iz svojega žepa in šel tiho iz sobe. Vrnil se je čez nekoliko minut. V roki je držal prejemalo, opremljeno s precej dolgo žico, ki jo je bil po vsem videzu odrezal na pristroju, nastanjenem v kakem drugem delu hiše. Hitro je razparal žico pri telefonu, ki je bil v knjižnici, in pritrdil nanj žico drugega prejemala, tako da je zdaj razpolagal s pripravo na dve slušali.

»Ali se morete postaviti na mesto Julije Canfieldove?« se je nepričakovano obrnil na gospodično Asterleyjevo.

»Kako, gospod Smith, me morete vprašati kaj takega?« se je prenevedala mladenka z nizkim in valovitim glasom, ki je bil popolnoma različen od njenega. »Saj veste, da nocoj po nobeni ceni ne morem oditi v Chicago.«

»Za Boga milega!« je zaklicala gospa Harringtonova, »to je natanko glas Julije Canfieldove.«

»Izborna«, je dejal Smith gospici Asterleyjevi, »poskusili bomo zvabiti rečenega Bennyja tja, kamor si ga želimo,

to pa s pomočjo telefona. Vi boste glumili vlogo Julije Canfieldove. Ko ste mislili stopiti v vlak, vas je prijel zasebni detektiv in vas odvedel na svoj dom v ulici Fenton 126. Na vprašanje, ki vam jih je zastavljal glede g. Harringtona, niste marali odgovarjati. Detektiv je odšel v Brooklyn po hipnotizerja, ki vas bo uspaval in vas potlej prisilil govoriti. Straži vas neki človek, ki je pravkar odšel iz čumnate. Zgrabili ste za telefon in kličete Bennyja na pomaganje. Samo toliko imate časa, da mu poveste, kje ste, in mu za silo pojasnite položaj, ko se možak vrne in vaš potegne od aparata. Jaz se bom izdajal za vašega čuvaja. Mislite na vse to, dokler bova čakala.«

Ob poli enajstih je Langa Doonh telefoniral, da je vse nared, in Smith je porinil dva stola vkup ob telefonu. Prijel je eno prejemalec ter sedel, medtem ko se je miss Asterley usedla na drugo stolicco.

»Pripravljena sem«, je naposled sprožila roko.

Smith si je pritisnil zasilno slušalo na uho. Mladenska se je vnovič obotavljala,

potem na rahlo priklonila glavo in snela slušalnik s kavlja.

»Barside 3249« je rekla s svojim naravnim glasom, zlogujoč čim razločnejše to številko.

Pri tej priči se je vrgla nazaj na svoj stol in jela naglo, presekano dihati.

»Benny, Benny, Benny« je pričela šepetati, ubiraje nizki in medleči glas bolničarke, »Benny, Benny, Benny... Da, da! Brž ga pokličite, prosim vas!... Benny, prijeli so me... Ne, ne, policija

ne. Detektiv... ko sem hotela stopiti na vlak. Zdaj sem v ulici Fenton 126... Da, ena—dve—šest... Benny, pridite mi na pomoč. O Harringtonu hočejo, da bi govorila. Detektiv je šel v Brooklyn po hipnotizerja, da bi me primoral odgovarjati na njegova vprašanja... En sam možki je tu... v sosedni sobi. Oh, Benny, strah me je. Še...«

»Še o pravem času sem vas zasačil«, ji je Smith osorno prestrigel besedo.

Vstal je s sedeža in ga hrupno odrinil, medtem ko se je pridružen krik izvil gospodični Asterleyjevi iz ust. V naslednjem trenutku je nazaj obesil sprejemalo, ki ga je pravkar rabil, razvozlal vez, ki ga je spajala z drugim, in skrbno položil pripravo nazaj na mizo v knjižnici.

»Izvrstno, miss Asterley«, je tolmačil oziraje se po navzočih, ki so skočili na noge ob nepričakovanem kriklu mladenkinem.

»Še nikdar nisem bil pri raziskavi, ki bi se bila tako spretno odsedala«, je omenil komisar pozneje med čakanjem...

Pri vseh, ki so bili v knjižnici, je za trenutek vladalo veliko razburjenje, ko je mladi Harrington telefoniral, da Langa Doonh in on brž odrineta z dvema jetnikoma. Kar pa je Smith napravil nato, je bilo še bolj nepričakovano od vsega prejšnjega. Prosil je za divan in ga postavil ob zidu v sobi, potlej ga je zakril z zaslonom, pred katerim je namestil mizico in stol.

»Gospodična Asterleyjeva«, je velel, »vi boste še nadalje igrali vlogo Julije Canfieldove. Zleknite se na počivalnico in se delajte, kakor da bi bili hipnotizirani. Saj veste, da sem trebuhljač; iz trebuha bom govoril, ko vas bom izpraševal, odgovarjali pa mi boste, kakor boste najbolje vedeli in znali. Spomnite se, da trebuhljanje ni nič drugega kot umetnost, dati svojemu glasu daljen poudarek. Kdor me bo čul, se mu bo zdelo, da govori kdo za zaslonom. Vi pa, gospod Melville«, se je obrnil k newyorškemu izvestitelju, »bi bili morda tako dobri in sedli na počivalnico poleg gospodične Asterleyjeve? Dokler bom izvajal svoj načrt, boste kedaj pa kedaj pomolili svojo glavo nad zaslanjalom. Vi boste hipnotizirani, a zinili ne boste ne bev ne mev.«

Smith se je obrnil proti mizici, ki je stala pred zaslonom.

»In ako se brooklynski izvestitelj blagovoli uvesti semkaj«, je rekel, »mi bo čast videti v njem uradnega stenografa...«

Ob poli dvanajstih so štirje moški stopili v knjižnico, dva z železjem na rokah.

Slednji poskus upora pri ujetnikih bi bil mogel imeti zgolj to posledico, da bi jima bil prizadel veliko bolečino. Večji od njiju se je držal kljubovalno, manjši pa je bil videti silno preplašen.

»Sahib, tu sta hudobna moža«, je naznanil Langa Doonh.

Smith se jima je naglo približal ter obstal, da jima je pogledal ostro v oči. Debela spodnja ustnica zastavnega moža je bila navzdol zavihana in imel je dva velika štrleča zoba. Smith mu je z dlanjo hipoma pokril gornji del obličja.

»To je obraz, ki sem ga videl v svojih sanjah!« je vzkliknil Harrington, ki je vstal drhteč od razburjenja.

»Dobro, koncu se bližamo«, je rekel Smith, ki je segel manjšemu možaku z roko v notranji žep in potegnil iz njega zavitek.

»Tako«, je nadaljeval, ko je ošinil z očmi naslov na tem zavitku, in strmел vanj, »vi ste Benny, Benny Rance, iz oddelka za prstne odtiske v glavnem stanu pri policiji. Ej, Benny, v slabi družbi ste, se mi zdi!«

Odgovora ni dobil.

»Ločite ju«, je ukazal Smith.

Čim so bile besede izgovorjene, je Langa Doonh brž odklenil lisice.

»Kateri od vaju si reši življenje s priznanjem?« je vprašal Smith, medtem ko sta se možaka na rahlo razmeknila.

Nastopil je mučen molk, med katerim je šibkejši strahoma gledal svojega velikega tovariša.

Zdajci je Smith napravil dramatično kretanje proti zaslonu.

»Profesor!« je zaklical, »hipnotizirajte gospodično Canfieldovo in prisilite jo, da izpove resnico.«

Benjamin Rance se je zdrznil ob imenu Canfield, a Smith se ni zmenil za to. Ustnice je rahlo držal vsaksebi, toda čisto na miru, kot da čaka.

Mahoma je bilo, kakor da prihaja izza zaslonu počasno, enolično šepetanje novega glasu.

»Spite, spite, Julija Canfieldova«, se je slišalo. »Spite, globlje spite. Slušali me boste ter odgovarjali na vprašanja, ki vam jih bom zadajal.«

»Natanko zapišite vsako besedo«, je prekinil Smith s svojim naravnim glasom, obrnivši se k tesnopiscu, ki je sedel za mizico.

»Zdaj pa odgovorite na moje prvo vprašanje«, je nalahno nadaljeval glas. »Kdo je Benny? Odgovorite, odgovorite... dajte no, odgovorite.«

Zamolklo stokanje je vstalo izza zaslanjala, da je nekatere poslušalce oblila kurja polt.

»Benny?« je rekel resen glas, ki je močno sličil glasu prave Julije. »Benny Rance! Oh, ljubim ga... ampak... skrbi... ga... tarejo.«

Nastal je premolk, med katerim se je Rance ihté zgrudil na tla. Julijin glas je trepetaje ponavljal Bennyjevo ime.

»Le naprej, profesor,« je prerušil Smith s svojim prirojenim glasom, »tudi če bi bila stvar nevarna za življenje te ženske.«

»O tem mi morate še kaj več povedati«, je nadaljeval dozdevni uspavač odločneje. »Spavajte še trdneje... trdneje, tako hočem.«

Julijin glas je vstal iznova vzdihujoč od smrtnega boja.

»Nehajte! nehajte!« je zakričal Rance, še vedno na podu. Vse priznam!... Ta človek, ta zverina, me je strahoval. Prisilil sem Julijo, da mu je dovolila napraviti prstne odtiske na pištoli, medtem ko je bil g. Harrington nedolžen. Vsega sem jaz kriv... Julijo sem pripravil do tega, da ga je ponoči spustila v sobo, vendar ni vedela, kaj počenja... Jaz sem se ga bal... To je rdečkožec, rdečkožec... Magnusa Jansena je ubil z drugo pištolo in podvrgel ono, ki jo je bil pripravil, da bi obtožili gospoda Harringtona.«

Skokoma se je veliki nepridiprav zagnal naprej in prišlo je do ruvanja med njim ter Indom, dokler ju nista ločila Smith in komisar in nataknila ujetniku spone na obe zapestji.

»Tako izrednega primera še nisem doživel«, je vzdihnil komisar. »Samo nekaj bi želel vedeti. Zakaj ste se izrazili, gospod Smith, da bi se veččaki mogli samo smejeti tem prstnim odtiskom? Ali mi boste to razložiti?«

»Mhm«, je črhnal Smith. »Bili so popolni... kazali niso najmanjše nepravilnosti, niti najlahnejšega madeža. Kol t 45 je kot nekaka cevka, in roka, ki bi ga rabila, ne bi nikakor mogla pustiti tako izrazitih odtiskov.«

Polnoč je bila, ko se je Avrelj Smith pred odhodom ustavil za trenutek ob vratih med gospodično Asterleyjevo in Lango Doonhom. Filip Courvelle je držal telefon.

»Zvežite me s sobo črkostavcev«, je rekel... »Tako uničite članek o g. Harringtonu. G. Melville vam bo narekoval drugega.« C. D. S.

Vid vara

James Underhill iz Wolverhamptona je nedavno preminul v svojem 98. letu. Bil je menda najstarejši solicator (opravnik, zavetnik) na Angleškem. Ko je bil še mladič, je na zdravniški nasvet neka zavarovalna družba zavrnila njegovo polico. Tako slaboten se je zdel. Dnevniki sedaj poročajo, da je mož kolesaril do 83. leta, da je v 90. letu še javno sviral na piščal, v istem letu ozdravel od pljučnice, si pred 4 leti v cerkev gredeč zlomil nogo, ki se je hitro zacelila, in osebno opravljal do zadnjih mesecev vso svojo pošto kakor tudi račune ter občasno podpisoval čeke z brzino po sto na uro. Njegovi nekdanji zdravniki so menda davno pred njim pomrli.

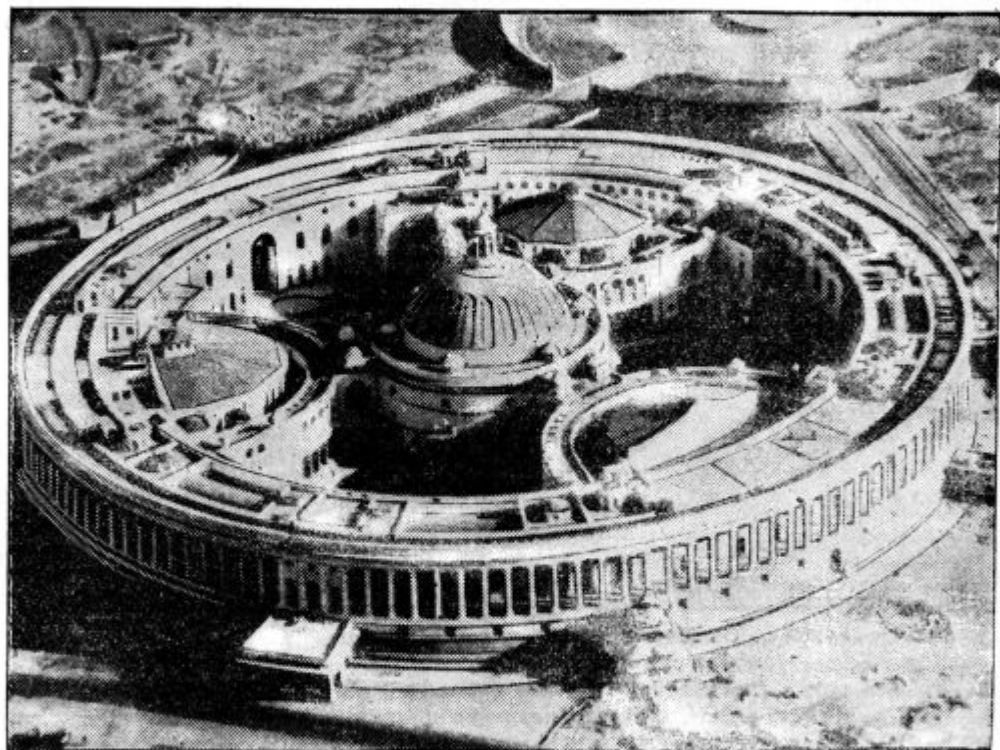
Novi Delhi

Ko so Angleži zavzeli Delhi,*) staro mesto indskih velikih mogulov, so postali gospodarji ne le najkrasnejših spomenikov indske stavbarske umetnosti, ampak vsega umazanega mesta domačinov, Hindov in muslimanov, okolu mesta pa so daleč ven segale razvaline.

Delhi, skozi stoletja prestolnica Indije, je bil v teku teh stoletij ponovno osvojen,

vo z vojno tvornico in vojašnicami. Tukaj stoji tudi Džama Masdšid, največja džamija sveta.

Angleži so v zadnjih letih, sledeč stari tradiciji Delhija, na mestu stare rezidence pozidali novo prestolnico Indije, New Delhi. Vladna palača, parlament in palača za podkralja so po devetnajst let trajajočih delih, ki so se začela že pred svetovno vojno, dovršene. Kompleks po-

Novi parlament

opustošen in razdejan. Navzlic temu pa je ostal sedež vladavine. Po obsežnosti in pomenu sta ga že davno prekosila Bombay in Kalkuta, kot versko mesto ga je nadkrilil Benares,**) toda slava indske prestolnice mu je ostala do današnjih dni. O nekdanjem sijaju vladarjev pričuje še danes stara kraljeva palača, ogromna, arzenalom slična skupina poslopij, ki merijo v pročelju približno kilometer. Angleži so jo spremenili v trdnja-

slopij obsega zelo veliko zemljišče. Stavbe so zidane v razkošnem kolonialnem slogu, se deloma naslanjajo na staroindski način stavbarstva in predstavljajo največje arhitektonsko delo, ki ga je Anglija kdajkoli ustvarila v svojih kolonijah.

Novi Delhi ni organsko napravljeno in zgodovinsko zraslo mesto, marveč spada v eno vrsto z mesti, ki so se po volji vladajočih mogotcev dvignila iz tal. Kakor n. pr. Petrograd ali Ankara, ali Canberra, prestolnica v avstralski puščavi.

Stavbeniki Novega Delhija so rešili svojo nalogo velikopotezno. S pogledom

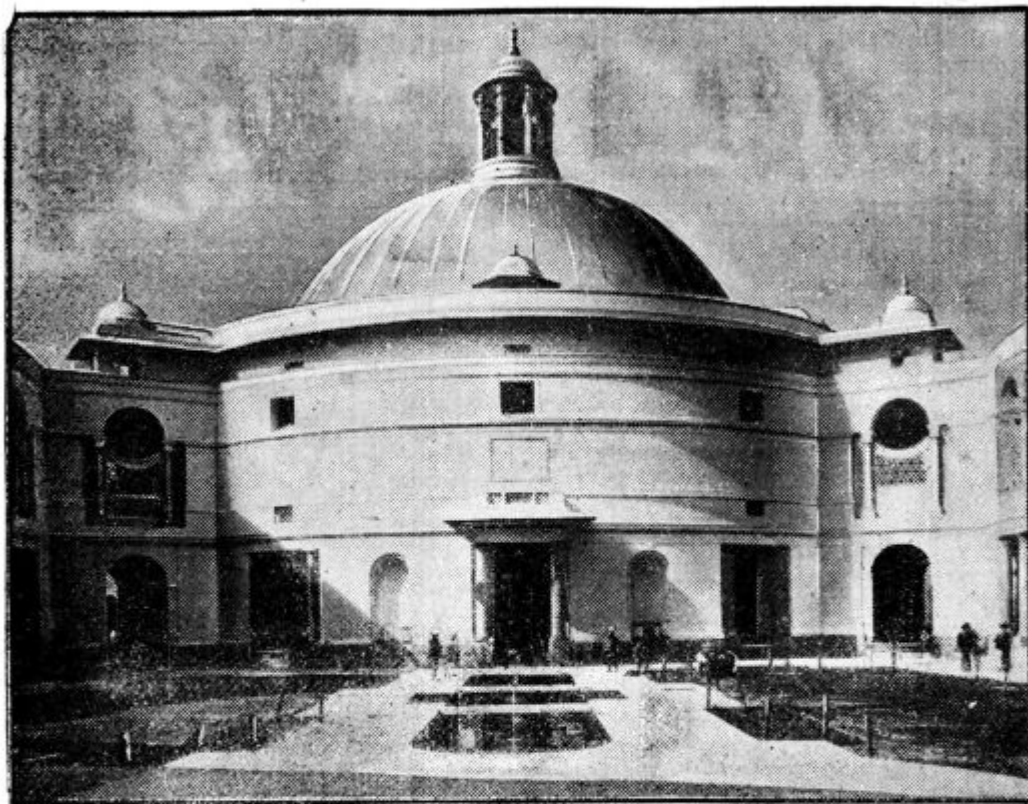
*) Glej »Nova prestolnica Indije«, Zis knjiga 7., str. 319.

**) Glej »Sveta nesnaga v Indiji«, Zis, knjiga 9., str. 78.

na celoto so postavili vladno palačo v močnem dvojnem bloku: v sredi podkraljeva palača, ob straneh dve večnadstropni krili do prvega nadstropja rdeči, naprej do vrha pa beli. V teh prostorih so uradi in pisarne. Široka cesta, imenova-

ce Viktorije, prve cesarice Indije. Za podkraljevo palačo pa so nekoliko niže veliki vrtovi s številnimi vodometi.

Slavnostna otvoritev nove prestolnice je bila 9. februarja. Svečanosti so trajale teden dni. Lord Irwin, podkralj Indije,

Osrednje poslopje ogromnega parlamenta

na Kraljeva pot, s fontanami in dreveredi vodi h kraljevi palači, z mogočno kupolo, slično rimski cerkvi sv. Pavla. Krilna poslopja dičijo vitki, beli stolpiči. Poleg kraljeve palače je parlament, impozantna krožna stavba s kolonadami. Vhod v kraljevo palačo krasi kip kralji-

je odkril ob tej priliki štiri stebre, ki so jih darovali Indiji angleški dominijoni Kanada, Avstralija, Nova Zelandija in Južna Afrika. Na sporedu slavnosti so bile razne narodne veselice, zaključila pa jih je bogata pojedina indskih knezov.

V kakšnih globinah se prožijo potresi?

Na podlagi beležk seismografičnih aparatov se da do neke mere izračunati tudi globina potresnega ognjišča. Pri večini potresov tudi lažjega značaja se je pokazalo, da se je sprožila seizmična energija v globlini 25 do 35 km. Navzlic tako veliki globlini, kjer so kamenine že pod pritiskom kakih 10.000 atmosfer pa govori znanost tukaj še o površinskih potresih.

Globočinski potresi pa nastanejo po najnovejših dognanjih znanosti 300 do 400 kilometrov pod zemeljskim površjem. Ker so v tej globlini zemeljske gmote v neprestanem izenačevanju, si je težko predstavljati, kako se sproščajo potresne energije. Dr. Krumbach domneva, da je vzrok globočinskih potresov kristaliziranje kameninskih gmot v notranjščini zemlje, da imajo tedaj izvor v molekularnih silah, ki v celotnem delovanju lahko dosežejo velike učinke.

Umetna svila

Dandanašnji je sen vsake ženske: svilena obleka, svilene nogavice in svileno perilo. Le škoda, da pride ta sen dostikrat v konflikt z razpoložljivimi denarnimi sredstvi.

Industrija se že desetletja trudi, kako bi proizvodnjo svile pocenila s tem, da bi na čim preprostejši način ponaredila naravno svileno vlakno. Vestno so v laboratorijih opazovali delo sviloprejk, toda to pot ni uspelo ukaniti narave. Treba je bilo ubrati popolnoma samostojna pota. Po dolgotrajnem trudu je konec preteklega stoletja uspelo grofu Chardonetu napraviti iz celuloze umetno svileno nit, ki so jo njemu na čast imenovali Chardonetovo ali kolodijsko svilo.

Ta svila se izdeluje iz bombaža, ki se po temeljitnem očiščenju predela s toplo zmesjo žvepla in solitrne kisline v tako zvano nitrocelulozo. Ta se potem še enkrat očisti, opere in posuši, nakar se lahko raztopi v etru ali alkoholu, tvoreč gosto tekočo predilno raztopino. Ta raztopina se potem potiska s pomočjo stisnjenega zraka skozi sisteme tankih šob, iz katerih se cedi v obliki številnih tankih nitk, ki se pa brž zlepijo v eno samo glavno nit. Treba je samo še odstraniti hlapljivo raztopino (alkohol ali eter) in umetna svilena nit je gotova.

Glavna nit, ki nastane iz posameznih iztisnjenih nitk pa bi bila za nadaljnjo predelavo prešibka in prekrhka. Šele s zvijanjem v sukanec ji dajo potrebno odpornost. Pri tem se odvije nit s prav naglo se vrtečega vretena, pri čemer se zaradi sredobežne sile krivi v balon, posukava in navija spet na drugo vreteno.

Doslej se je navijala nit zgolj na vretena. Za nadaljnjo predelavo, kakor beljenje, barvanje itd. pa to ni več mogoče, ker bi v različnih, v ta namen potrebnih kopelih, prodrla tekočina le do zunanjih plasti ne pa tudi do jedra. Zaradi tega navijejo surova vlakna na posebna motovila, katerih vsako sprejme približno 900 metrov svilene niti v nekaterih rahlih legah. Da se lege pri snemanju z motovil ne zmedejo, jih povežejo s prečnimi nitmi v štenice, ki se potem odberejo v nadaljnjo predelavo.

Štenice pridejo potem v barvarno, ali če ostane svila nepobarvana, v belilnico, kjer se kemično pobarva oziroma obeli, nakar jo posuše in nato v izbiralnih prostorih odberejo po debelini nitk in kakovosti.

Med prvovrstno blago pridejo samo štenice popolnoma enakomernega bleška in čistih, jasnih barv, dočim se določijo povezki s posameznimi strganimi nitmi za drugovrstno, vse ostalo pa za tretjevrstno blago.

Zal pa je kolodijska svila še vedno precej vnetljiva, čeprav se to neprijetno svojstvo s tako zvanim denitriranjem med fabrikacijo do neke mere omili. Vnetljivost je bila tudi vzrok, da je kolodijska svila precej naglo izginila s tržišča.

Sedaj prevladuje na svetovnem trgu do 80 odst. tako zvana viskozna svila, ki nima omenjene neprijetne lastnosti. To svilo izdelujejo takole: Na celulozo iz smrekovega lesa puste učinkovati rationsv lug, nato jo pa še obdelavajo z žveplnim ogljikom. Dobljeni produkt se raztopi v vodi v določeno gosto raztopino. Vsi ti kemični procesi trajajo nekako 14 dni. Tekom vse te »zorične« dobe mora biti raztopina v primeru hladnih prostorih in so potrebni v ta namen velikanski mrazotvorni stroji, ki bi lahko zalagali z ledom celo manjše mesto.

Izdelovanje niti je tudi v tem primeru precej slično delovnim postopkom pri fabrikaciji kolodijske svile. Bistveno se razlikuje prav za prav samo v dveh točkah. Pri viskozni svili odpade prvič denitriranje, ker je dobljena snov itak negorljiva, drugič pa nit ne nastane na ta način, da se topilna tekočina izpari, marveč s pomočjo tako zvane vsedlinske kopeli. Drobne nitke, ki se cede iz predilnih šob, pridejo namreč takoj v vsedlinsko kopel, v kateri se strdi masa vlaken, tako da je tudi v tem primeru končni produkt trdna celulozna nit.

Manj razširjena, čeprav finejše strukture je tako zvana bakrova svila, ki se tudi izdeluje iz bombaža s pomočjo različnih kemičnih presnov, v katerih se uporablja tudi baker. Dobljena predilna raztopina, ki je temno-modre barve, se iztiskava v tankih vlaknih skozi že omenjene šobe, ki pa odlagajo še

mehke niti v tekočo vodo, kjer se vlakna še bolj razvlečejo in stanjšajo ter pretvorijo v mehanično trdno sestavo. Baker se izloči iz niti šele naknadno na kemični način.

S temi tremi postopki pa načini izdelovanja umetne svile še niso izčrpani. Samo ta razlika je, da se kolodijiska, viskozna in bakrova svila izdelujejo že leta in leta, dočim so ostali sistemi šele v poskusnem stadiju. Med temi bi bilo omeniti v prvi vrsti acetatovo in etrovo svilo, ki imata največ izgledov za bodočnost.

Nešteto najmodernejše opremljenih laboratorijev po vsem svetu se bavi z izboljševanjem umetne svile, ki jo danes laik že ne more več ločiti od prirodne. Mirno lahko trdimo, da ima umetno svilen vlakno vse prednosti naravne svilene niti, nima pa njenih nedostatkov in ne bo dolgo trajalo, ko bo umetni proizvod v vsakem pogledu prekosil naravno svilo.

Staroslav

Janeza Trdine narodopisne drobtine

(Nadaljevanje)

W: Običaj, da se na sv. večer kuha sadje, vladajoč zlasti na južnem Ogrskem, utegne biti slovanskega izvora. — T: Pri nas na Gorenjskem se kuhajo ta večer hruške, krljci, suhe slive, dren, fižol.

W: Živina govori na sv. večer z dušami svojih prejšnjih gospodarjev ali z dušami rajnih staršev, sorodnikov gospodarjev in jim potoži svojo bol, ki jo ti potem Bogu priobčijo. — T: i v Slovencih ali le med sabo, pripovedujejo si svojo bodočnost in usodo gospodarjevo in njegovih ljudi.

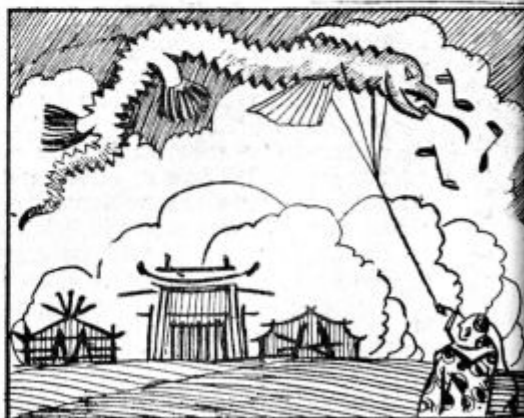
W: Dekle naj o božiču primeša ljubljenci pijači svoje vpepeljene lase, pa je ljubeček nikdar ne bo mogel pustiti. — T: v Slovencih nohte.

W: Božični panjač (der »Christklotz«) je ponekod tudi Madžarom znan. — T: badnjak v vzhodnih Slovencih.

W: Božični spreved z jasicami se zove v nekaterih krajih koledajárás. — T: koleda — kolednik — koledovati.

W: »Trije kralji« z zvezdo in igro hodijo tudi na Ogrskem in završujejo sprevede božične dobe.

RAZVOJ LETALSTVA

Kitajci so kmalu obdarili svoje zmaje z dušami, češ da prebivajo v njih duhovi božanstev, katerim so jih pogosto prilikovali. Ko je veter dvigal zmaje od tal, je to dajalo žvižgajoč glas, ki so ga smatrali praznovorni ljudje za govorico bogov. Mnogi so padale na kolena in molile k tem papirnatim božanstvom.

Kitajski graditelji zmajev so nanje pogosto pričvrstili piščalko iz trstike. Veter je piskal v to piščalko in zmaj je »pel«. Če so bili zmaji zgrajeni v obliki ptic ali drugih živali, so jim vtikali to piščalko v usta.

Zgodovina Daljnega vzhoda pripoveduje o nekem korejskem generalu, čigar vojska je bila v takšni stiski, da ji je upadel pogum. Zato je general neko noč spustil

W: Na pustni dan odnašajo »Kisza«, iz slame in cunj napravljenega moža, do vaške meje, čez katero ga telebijo na sosednje vaško ozemlje. — T: pust, kurent.

W: Kesze in kisze se zove neka kisle postna jed. — T: kisel; v ruščini i jed tega imena.

W: Neomožena dekleta morajo o pustu vleči velik panjač na vrvih skozi vas. — T: ploh vleči.

W: Kadar določujejo mejo dveh občin ali dveh posestnikov, izkopljejo med obema lastninama jarek, kamor pahnejo najmlajšega izmed delavcev. Ko mu naštejejo nekaj palic, kličejo: »Da ne pozabiš meje!« — T: V donskih kozakih tudi to.

W: Na sv. Jurija dan v največjih krajih prvokrat ženo živino na pašo. — T: v vseh Slavjanih.

W: V Hontskem komitatu postavljajo sredi vasi maj, ozaljšan s pisanimi robci.

W: Na sv. večer in v kresni noči zborujejo čarovnice; kresna noč je najpripravnější za nabiranje zdravilnih in čarovnih zelišč.

W: Pokanje z blči spada k majnikovanju.

W: Med velikonočnim zvonjenjem si dekle prinese vode, da se umije in postane »lepa«.

W: Barvana jajca (o veliki noči).

W: Maj so postavljali na binkošno nedeljo.

W: Kot strašilec čarovnic je znan kres po svetu. Na večih krajih si spletajo dekleta o tej priliki vence.

W: Ponekod je mladina v prejšnjih letih na veliko nedeljo sežigala slamnatega moža »Pilata«. — T: V primorju Hrvat. n. pr. okoli Opatije izganjajo Pilatuža z ragljami iz cerkve veliki teden popoldne po molitvah.

W: Na sv. Martina dan prijaha zima na belem konju v deželo.

W: Sv. Nikolaj se zvečer pred svojim go-dom predstavlja mladini kot krotilec hudiča, ko vodi s seboj v verige videnjenega dečka. — T: parkelj, vrag, hudoba.

III. Čari z udi človeškega telesa

W: (Čarobna sredstva) vrvi obešencev, srce in mezinec mrtvega otroka.

W: navaja poslednje besede sigetskega junaka Nikolaja Zrinjskega. — T: Kaj je bil ta Nikola morda Madžar?!

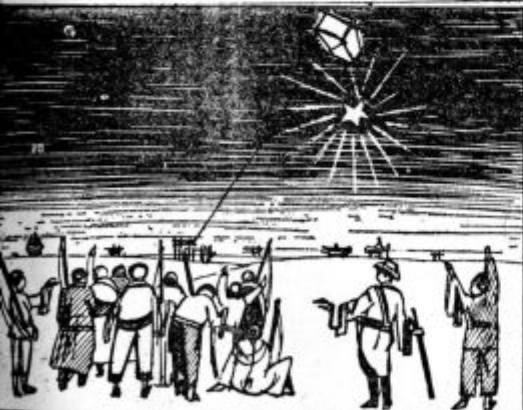
W: Pogodba s hudičem mora biti podpisana z lastno krvjo.

W: Nedolžno prelita kri se ne da skriti in se vselej razodene na kak način. — T: Krvavi kamen na Gorjancih.

W: Da se otrok ali kaka žival ne zareče, se pljune na njo ali se vsaj posnema z ustnicami pljuvanje. — T: i v Dolenjcih!

W: Delavci si pljunejo v roke, preden začno delati, da se jim delo posreči. Če se sreča stara ženska, naj se pljune, da se gredočemu na poti kaj hudega ne pripeti.

V SLIKI IN BESEDI

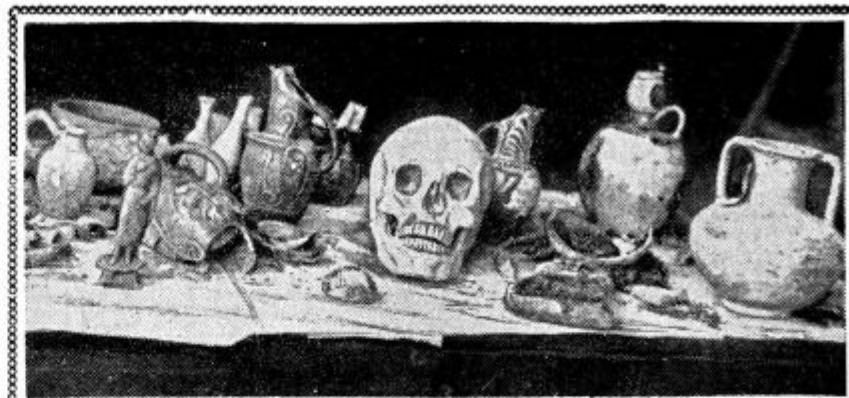

zmaja, na katerega je obesil prižgano svetiljko. Ko so njegovi vojaki to videli, so smatrali svetlobno prikazen za sporočilo iz nebes in so drugi dan z novim pogumom planili v boj.

Tudi kitajska zgodovina pripoveduje o praktični uporabi letčega zmaja. V neki vojni je ločila dva oddelka čet dokaj široka reka. Da bi omogočili zvezo med tema dvema oddelkoma, so Kitajci privezali na vrstico letčega zmaja konec vrvi, spustili zmaja na ono stran reke in potegnili vrv za njim. Ta vrv je omogočila zgraditev mostu, s katerim so spojili oba bregova.

DOGODKI V SLIKAH

Zgoraj v sredi: Thomas Edison preizkuša rastlino, ki jo je bil odkril v Floridi in ki naj bi nadomestila gumijevo drevo. — Desno: Najdbe v odkritih etruščanskih grobovih pri Lepignano. — Levo: Pogled na poplavljeni sici-lijansko mesto Palermo. — V sredi: Najhitrejša ženska na svetu Stella Walsch iz Clevelanda, ki »posедуje« več svetovnih rekordov v damskem teku. — Desno: Vkrčavanje jetnikov na francosko kaznjeniško ladjo »La Martinière«, ki je te dni odpeljala 676 kaznjencev na Hudičeve otoke. (Glej zadevno serijo člankov v tekoči knjigi Zisa.)

KRIVDA ELIJA PILONA

Spisal Ivan Podržaj

Roman

9. nadaljevanje

- Ali vas zanima? ga je vprašala gospa Evzebija.
- Zelo, se je zlagal in segel po čaši.
- Ali ste prišli zaradi nje?
- Ne, milostiva.
- Zdi se, da vam je moja ... naša družba odveč.
- Nikakor ne, milostiva, je rekel nemirno Elij in se odstranil, češ da ga zanimajo eksotični plesi.

Iz gruče sladostrastno razpoloženih gostov se je ozrl po Mary. Sedela je poleg Viole, njima nasproti pa tovarnar Tinko. Mary, ki si je odela vrat s šalom, je kadila in nepremično zrla predse. Njen obraz je bil resen in trd.

Elij je pregnal omahljivost in stopil k mizici. Pozdravil je in vprašal, če sme prisesti.

— Naturellement, se je za trenutek nasmehnila, vzela s stola poleg sebe ročno torbico in pokazala na stol.

Skoro istočasno je rekla tovarnarju:

— Pardon, monsieur ... könnten Ihr uns verlassen?

Tinko je pokazal na Elija:

— Gospod je moj znanec.

Mary je hladno odvrnila:

— Excuses moi, monsieur ... wollt Ihr unterbrechen die Anwesenheit?

Eliju je bilo nerodno in prijetno obenem, v srcu pa je bil zadovoljen z njeno odločno taktnostjo. Molče je prisedel.

Tinko je s prezirnim pogledom denarnega mogotca oplazil Elija, rekel nekaj besed damama in odšel.

Elij je pričakoval očitkov, toda Mary, ki je bila videti slabe volje, je zdajci postavila predenj seznam pijač in izrazila željo, naj naroči po svoji volji. Samo vina ne, je rekla in pogladila roko Viole, ki se je igrala s pepelnikom na mizi. Ko je Elij naročil benediktinca, se je Mary nasmehnila in rekla:

— Dober spomin. Hvala.

Vzela je s pladnja šilce z likerjem in velela Eliju, naj položi roko na mizo. Nato je kanila na njegovo dlan troje kapljic tekočine in dejala, naj jih posrka.

— Kakšna vraža je to? se je začudil Elij.

— Boste že videli.

— Kdaj? In kaj pomeni?

— Srečo ali nesrečo.

Elij je nejeverno zmajeval z glavo.

— Res, gospod, je pripomnila Viola

— Kje je ta običaj v navadi?

— Pri nas, je odgovorila Viola.

— Kje je to?

Obe sta se smejali.

— Med nami! je poudarila Mary.

— No, zares sem radoveden.

— Ali ne verujete v srečo? ga je vprašala Mary in mu gledala v dlan.

— Rad bi veroval, je odgovoril Elij in utihnil.

— Snoči pa ste govorili, kakor da verujete v ljubezen.

— Verujem, toda ljubezen in sreča sta si sovražni.

— Ali smem biti brezobzirna?

— Prosim!

— Rekli ste, da sta si ljubezen in sreča sovražni. Tudi jaz mislim tako. Pa to ni važno...

— Najvažnejše.

— Hvala za poklon. Ali smem vedeti, kako ste prišli do tega prepričanja?

Elij je čutil, kako se stegujejo njene erotične tipalke po njegovem srcu, obteženim z dogodkom v Marijini sobici, vendar ni imel moči, da bi se uprl gospodovalni ženskosti lepe tujke, koje bližina in iskrenost sta ga omamljali. Vse bi ji zaupal, brez olepšavanja in brez postranskih misli, če bi le bila sama in nemotena, kjerkoli drugod, samo tu v nočnem zabavišču ni maral onečlašati resnice svojih doživetij z besedami, ki ne bi mogle v hrupu ponočnjakov izražati njegovega čuvstvovanja. Tiho, skoro sramežljivo je rekel:

— Vse vam povem, vso resnico in vse, kar želite, samo...

V tem trenutku je zaigrala godba one step: Pinta, pinta, melindrosa...

Elij je pokazal z roko po dvorani in umolknil.

— Mary, jaz grem! je vstala Viola.

— Ne, gospodična! je vstal tudi Elij.

— Sedi, draga! je velela Mary. Nisi razumela dobro.

Ko je Viola sedla, se je Elij izrazil jasneje in Viola se je zahvalila za pojasnilo.

— Razumem vas, gospod. Radi, bi govorili na samem z Mary. Ustrezi gospodu! se je obrnila Viola k Mary, ki je otožno zrla predse.

— Smem upati? se je sklonil Elij k Mary.

Mary je molčala.

— Certainement, monsieur! Mary je dobra, je rekla Viola in položila glavo na njeno ramo.

Prišel je natakár in vprašal Mary, če lahko prinese kuhano vino, ki ga je bila naročila. Prikimala je in vprašala Elija:

— Ali pijete kuhano vino, gospod?

— Redkokdaj.

— Ali ga nimate radi? Jaz zelo.

— Jaz tudi, je odgovoril Elij in ji prižgal cigareto, ki jo je bila vzela iz njegove doze.

Natakár je postavil na mizico v bel prtíč zavito steklenico.

— Vidíte, gospod, tudi na vas je mislila naša Mary! je dejala Viola

— Viola! jo je pokarala Mary.

Mary se je razgibala. Postala je prožnejša. Ko se je bila Viola očividno namenoma odstranila, je vprašala:

— Ali niste rekli snoči, da ste sami? Kaj ste hoteli reči s tem?

— Nič drugega nego to, kar vam je malo prej rekla gospodična Viola.

— To že, ampak... je zdajci utihnila in pokazala s prstom na besede, vrezane v notranjosti njegove cigaretne doze.

Elij je onemel.

Mary je izrabila njegovo zadrego.

— Kdo je to? je vprašala resno in glasno čitala: Šestega decembra 192. Marija. Prav danes je mesec dni od tega spominskega datuma. Vi molčite? je zaprla dozo in jo položila predenj.

Kdo je to? je ponavljal Elij v mislih in iskal odgovora, ki naj bi ga rešil iz zadrege brez laži in hinavščine. Popolnoma je bil pozabil na svojo obljubo, da ne bo pokazal nikomur doze, ki je bila njegov najdražji talisman. Ali naj zataji njo, ki jo ljubi in ne more živeti brez nje?

— Vi molčite? je ponovila z užaljenim glasom Mary.

— Vse vam povem, je spregovoril Elij, in vse boste razumeli.

— Ne bodite tako svečanostni!

Viola se je vrnila in opazila nerazpoloženje svoje tovarišice.

— Kaj ti je, dušica? In vi, gospod, zakaj ste žalostni?

— Nisem žalosten.

— Bodimo veseli! je segla Viola po čaši.

— Blagor tebi! se je naslonila nanjo Mary.

— Blagor vsem, ki se imajo radi! Kdo naj bo žalosten, dokler živi in je zdrav? Živela Mary! jo je prisilila Viola, da je trčila z Elijem in izpila toplo vino.

Orkester je zaigral plesno točko iz Carjeviča: Pijmo bratovščino!

— Pijmo jo! je vzkliknila Viola in natočila čaše.

Mary ji je šepetnila nekaj v uho. Viola je pogledala Elija, zaverovanega v pevko in ga vprašala:

— Ali se vam mudi domov, gospod?

Elij ni utegnil odgovoriti, kajti za njegovim hrbtom se je pojavila gospa Evzebija, mu izročila košček zmečkanega papirja in rekla: zanesljivo!

— Da, milostiva, je pritrdil, čeprav ni vedel, za kaj gre.

— Dobro zabavo! se je podsmehnila s pogledom na Mary in odšla.

— Kdo je ta dama? je vprašala Mary z odločnim glasom.

— Žena gospoda, ki ste ga odslovili, je odgovoril Elij in pogledal za gospo Evzebijo, ki je odhajala v spremstvu bančnika Ovna.

— Kako ji je ime?

— Evzebija, je odgovoril mirno, dasi ga je njen gospodovalni glas neprijetno presenetil.

— Zakaj Evzebija? Marija je lepše...

— Da, lepše. Najlepše! je pritrdil Elij in spravil v žep košček papirja, ki mu ga je bila dala gospa Evzebija.

Mary je molčala. Tudi Viola je bila videti nejevoljna. Elij je tipkal s prsti desnice po mizi in čakal, da se Mary pomiri. Ni mogel razumeti, kako se more kabaretna pevka čutiti takoj užaljeno v družbi neznanega moža, ki živi svoje resno življenje daleč od njenega, ki morda ni temno, gotovo pa pustolovsko in bogato na ljubavnih doživljajih. Njegovo občudovanje njene lepote ji vendar še ne daje pravice vtikanja v njegove skrivnosti. In njena dvojna vloga! Snoči vsa razžaljena zaradi njegove opazke, ki jo je bila izzvala sama, nocoj pa je bila prva, ki ga je spomnila nanjo in ga naravnost vprašala, kaj je hotel! Da, snoči je bilo snoči, danes, jutri in vse dni pa ostane zvest Mariji, ki ga ljubi, kakor ga še ni ljubila nobena.

— Pojdeva? je zdajci vprašala Viola in odprla ročno torbico.

— Že? se je začudila Viola in pogledala Elija, ki je opazil v pevkini torbici pismo, ki ga je bila opoldne pozabila v kavarni.

Elij ni vedel, kaj naj reče. Prav za prav mu je bilo popolnoma vseeno, ali ostaneta ali gresta. Vse, kar je čutil od zadnje noči za Mary, se je izgubilo v nenadnem razočaranju, ki sta ga povzročila njeno muhasto razpoloženje in njena gospodovalna čud. V dnu duše je obžaloval in se čudil, kako je mogla tuja ženska vzvaloviti njegovo, veliki ljubezni do Marije zasluženo srce.

Mary je vzela iz torbice pismo, ga zalepila in rekla:

— Gospod, upam, da boste tako prijazni in boste oddali to pismo. Nimam znamke.

Elij ni mogel verjeti lastnim očem, ko je videl, da je bilo pismo še odprto. Ali je bil opoldne slep ali kaj je bilo z njim, da ni opazil tega? Čemu se je mučil po nepotrebnem z mislijo, kakšno skrivnost vsebuje pismo in kdo je človek, ki mu je namenjeno?

— Zelo rad, če mi zaupate, je rekel in vprašal: Ali je to pismo, ki ste ga bili pozabili?

— Da. Kako morete dvomiti v moje zaupanje, ko pa ste imeli priliko čitati njegovo vsebino?

— Hvala za zaupanje, toda pisma nisem čital.

— Ne? se je začudila in široko odprla oči.

Eliju se je zdelo, kakor da ji je žal, da ni čital pisma. Morda ga je nalašč pozabila? Na vsak način je bilo videti, da ni zadovoljna z njegovim odgovorom in da najbrže ne veruje njegovemu zatrdilu.

— Tuje zadeve so mi svete, je rekel in spravil pismo v listnico.

— Korekten gospod! je pritrdila Viola, ki je ves čas z očmi prigovarjala Eliju, naj se sporazume z Mary. Elij je razumel in namignil, da jo hoče ubogati.

— Mary! je prišel in jo prijel za roko.

— Tako, da! To je lepo! je rekla Viola in ovila obe roki s pevškinim šalom, ki ga je bila potegnila na mizico, da se je prikazala bela vdolbina pevkinih prsi.

— Mary, je nadaljeval Elij, ki ga je bila spet premagala njena čarobnost, kaj sem vam storil, da ste tako trdi z menoj?

Njen odgovor so prehiteli zvoki foxtrota: Najprvo pij z menoj ...

Viola je tlesnila z rokama, nalila čaše in velela Eliju:

— Najprvo z njo! Mary, hitro! Eks!

Gostje so sprejeli plesni komad z vinjenim veseljem. Iz vseh kotov je odmevalo trkanje s kozarci.

Elij in Mary sta izpila do dna.

— In zdaj poljub! je velela Viola.

Mary si je zakrila usta s šalom in rekla trezno:

— Mais je n'en ai pas besoin ...

— Pa meni? ji je ponudila Viola ustnice.

— Krasno! Imenitno! Kolosalno! se je priklanjal tovarnar Tinko s čašo v roki. Čestitam, gospod Pilon! Prijetna nočna služba, kaj? Klanjam se! se je nagnil k damama. Sie werden wohl gestatten, nicht wahr? je iskal stola, da bi prisedel.

— Garçon! je poklicala Mary.

Elij se ni vznemirjal, čeprav mu ni bilo prijetno v duši.

— Gospod, ga je vprašala Viola, ali gremo v nočno kavarno?

— Če je le odprta, je pogledal Elij na uro.

— In pri vas? je vprašala tiše.

— Samo izvolite, je odgovoril v naglici in pokazal z očmi na Mary.

— C'est une excellente idée! se je oglasila Mary in vstala.

Walter Bombé

Novosti iz Pompejev

Pompejska tla skrivajo še polno presenečenj, najsi so arheologi še toliko spravili na dan. Posebno Via dell' Abbondanza, Cesta preobilice, terišče zadnjih izkopavanj, se kaže kot resnična cesta preobilice. Dela se vrše tu v tehniki vodoravnega odkopavanja plasti, ki jo je uvedel Wilhelm Dörpfeld. Po tej metodi se delo prekine, čim se razkrije zgornja plast zemlje in prva plast votličev ter se pokažejo strehe hiš. Potem fotografirajo najprvo streho od vseh strani. Posamezne dele, strešne opeke, kamne, zgljenele trame označijo s številkami, trame nadomestijo, kolikor je potrebno, z železnimi

ko kakor preko zidov moleče strehe, ki so rabile kot zaščita proti solncu in dežju. Posebno številne javne kuhinje so imele takšne strehe, a tudi stanovanjske hiše. Nekaj novega so dalje odprte jedilne dvorane v zgornjem nadstropju neke hiše na severni strani ceste. Arheolog Pernice je prav dobro pripomnil, da je treba med vnanje stebre teh dvoran namestiti samo šipe, pa dobimo podoba elegantnega restorana. A tudi brez tega luksuza so tu lahko bila equestria cena-cula (kavalirjem primerne jedilnice), kakor čitamo nekje v neki reklami. Tudi o celotnem pročelju hiše dobimo sedaj lahko pravi vtis.

Od tal do vrha so hišne stene proti cesti pokrite z volilnimi programi, iz katerih moremo še danes presoditi srdite boje za najvišja upravná mesta. Ti rdeči napisi nam z obilico imen in poklicev razkrivajo mnogokaj o posestnikih in rabi posameznih hiš in ž njih pomočjo je vrnil prof. Malteo Della Corte, vodja izkopavanj, mnogo stotinam Pompejancev hiše, delavnice in prodajalne, kajti

Dragocena
zlata posoda

nosilci. Ko so tako obnovili streho, se izkopavanje nadaljuje in se prekine vsakokrat, kadar je treba utrditi kakšen važen del zgradbe. Na takšen način napreduje delo polagoma do cestnega tlaka. Vse ostane na svojem mestu, streha, strop, okna, tramovje, vrata, balkoni in končno vsa hišna oprema. Po novih načelih ostane namreč tudi oprema na svojem mestu in jo samo zavarujejo s steklenimi omarami, če je potrebno.

Ta nova tehnika izkopavanja se izraža najmočnejše na Cesti preobilice. Tu te presenetijo najprej številni balkoni, dočim je bil prej samo eden popolnoma ohranjen. Cesto oživljajo prav ta-

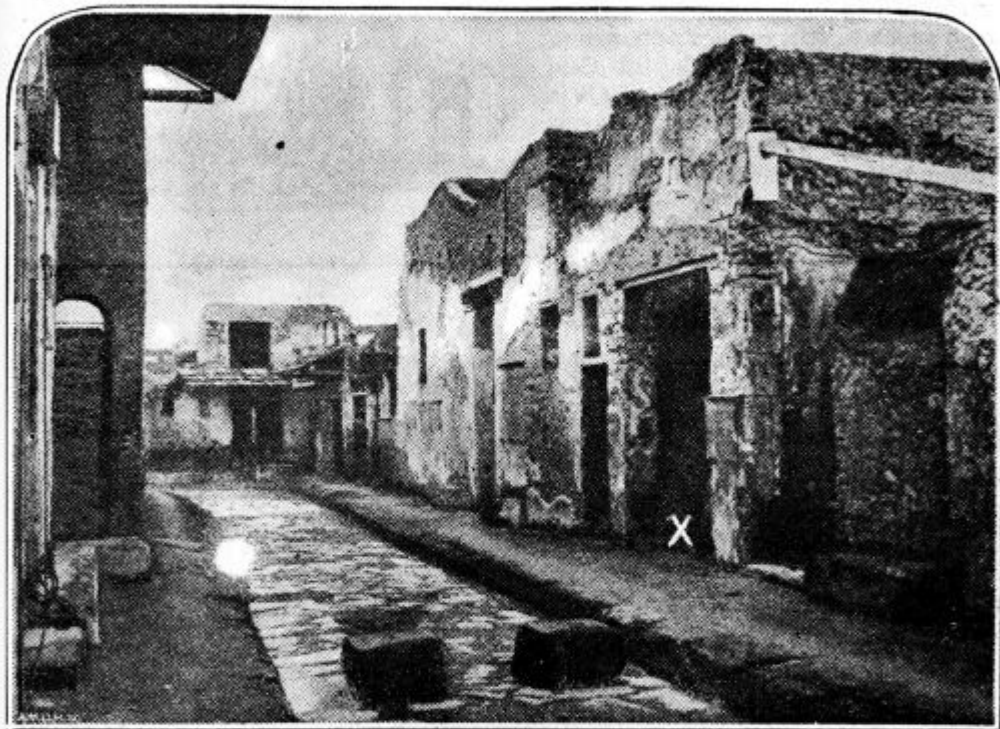
lastniki sami so si opremljali svoje hiše s takšnimi volilnimi mi priporočili. V sredino živenga življenja tistih časov nas vodijo ti napisi. Ob vsakem koraku se čutiš prestavljenega v tiste dni. Tu je napisal šolarček začetek znane pesmi, a ni prišel preko prvih besed — in drugi je nadaljeval verz, pa tudi ta ni znal naprej in šele tretji je verz dokončal. Presenetljivo je, kako je tudi preprosto ljudstvo poznalo Properca, Virgila in Ovida.

Neovrgljivo je dejstvo, da ne srečamo nikjer drugje na svetu podobe stare kulture tako živo kakor v mestu, ki ga je zasul Vezuv. Pompeji pa niso samo najdragocenejši dokument antičnega življenja, temveč tudi dokaz za izkušnjo, da je že vse bilo na svetu, da so se ljudje pred

dvema tisočletjema veselili in žalostili nad istimi rečmi kakor mi. Kdor je v starih Pompejih pohajal po Cesti preobilice, se je zabaval prav tako kakor današnji pohajač. Reklame vseh vrst so obvladovale ulično podobo. Žare in vinski vrči naznanjajo že od daleč točilnice. Rokodelci in trgovci opozarjajo nase s svojimi znaki. Brezobzirno se mešajo med napise na trgovinah in druge napise volilni proglasi, kakor imamo dandanes tiskane lepake vsepovsod. Na najrazličnejše načine se tu hvalijo kandidato

barvarji držijo neke posode okrog ka-dečega se kotla, pod katerim gori ogenj. Druga slika nam kaže prodajalno, v kateri prodajajo izdelovano blago. Za mizo sedi košata prodajalka, ki prodaja mlademu moškemu copate. Spredej je stojalo, na katerem visi ali se suši blago, ki so ga tu prodajali. Takšna stojala vidiš še danes v Napoliju vsepovsod na cesti pred izdelovalnicami makaronov in na njih visi izdelovano živilo.

Da se je lastnik te delavnice postavil pod posebno varstvo bogov, kažeta obe

V hiši zaznamovani s križcem so našli dragoceno posodje

dobre lastnosti. Videti je tudi, da so živele že tedaj politične spletke kakor v naših dneh, da so volilcem obljubljali zaščito proti davčnemu vijaku in vsakovrstne dobrote, da so vplivali na javno mnenje z istimi pripomočki kakor danes.

Na isti način razkrivajo te popisane stene zasebno življenje: pozdravi, vljudnosti in laskanja se mešajo v pestrem redu s sramotilkami in žaljivkami.

Delo in nedelo na Cesti preobilice se kaže po zadnjih izkopavanjih izredno nazorno. Na severu ceste so razkrili delavnico volnarjev s slikami iz njihovega obrata. Tu tolčejo klobučevino. Trije možje sede ob tkalnicah, štirje napol goli

slikki boga trgovcev Merkurja, ki zapušča s polno mošnjo svoje svetišče in deli plačilo uspešnemu trgovanju. Venus Pompejana, mestna božica, se pojavlja na vozu zmagoslavja, ki ga vlečejo štirje sloni, ob njeni strani krmari Fortuna zemeljsko oblo, dočim leti Eros s palmovo vejo proti božici. Četvero krasno slikanih velikih poprsij Apolona, Merkurja, Jupitra in Diane krasijo drugo hišo. Slike larov, bogov domačega ognjišča, vidiš na mnogih mestih.

Dalje je tu prodajalna trgovca z železnino Juniana s številnim poljedelskim orodjem, hiša nekega zemljemerca, nekega starinarja Tigila in nekega izdela-

valca žimnic. Na prostoru najvažnejšega mestnega svetišča, svetišča Pompejske Venere, pričnejo izkopavati še letos.

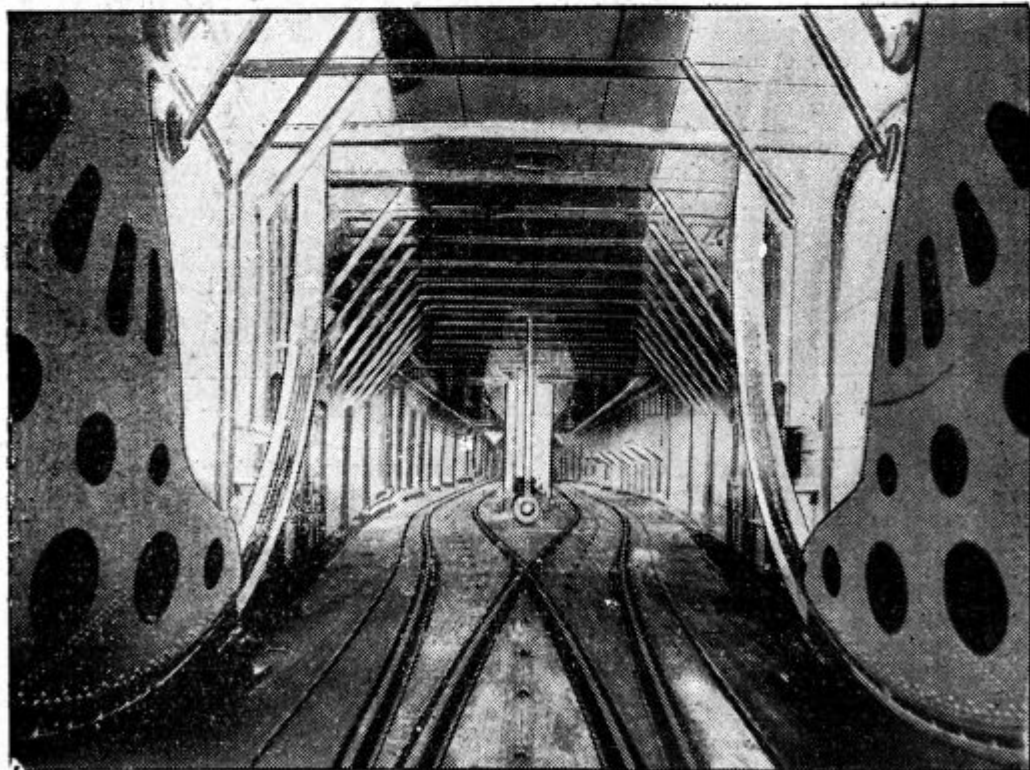
Pravkar se je prof. Majuri posrečila najdba, ki zakriva vse, kar je v zadnjih letih prišlo iz neizčrpnih pompejskih tal na dan. V tako zvani Menandrovi hiši je odkril srebrn zaklad. Prof. Majuri je bil tako prijazen, da mi je dovolil ogled tega zaklada, ki je še strogo pod ključem. Obsega nekako 150 raznih kosov in te naravnost preseneti po svoji brezprimerni ohranjenosti in drobnosti izdelavi. Gre za popoln servis za štiri osebe s priborom in čašami v najrazličnejših velikostih. Celo več ponev z bogato okrašenimi ročaji je izdelanih iz masivnega srebra, dalje je med drugim čaša z glavo božice iz zlata. K temu pridejo še dragoceni zlati nakitni predmeti, cela zbirka prstanov z

vdelanimi dragulji in uhanov z bisernimi, smaragdnimi in turkiškimi priveski.

Tudi v »vili misterijev«, v kateri je ohranjena najobsežnejša vrsta antičnih fresk, ki predstavljajo dionizijske misterije, je odkril prof. Majuri dragocen ostanek, veliko marmorno soho cesarice Livije. Vsepovsod čutiš v Pompejih delo nekega raziskovanja, ki ve kaj išče in s skrbjo ohranja vsako najdbo.

Kolodvor na parniku

Pogled na tirno napravo v trupu ladje »Schwerin«, ki prepeljava vlake med Warnemünde in Gjedserom. Vlak zapelje na ladjo s sedmimi Pulmannovimi vozovi in potnikom ni treba prestopati na vsej poti od Berlina do Kodanja.

Kurjava na mrzli zrak

Vsaka hladilna naprava deluje na ta način, da odvzema hladilno cevje, v katerem se pretaka primerna hladilna raztopina, toploto svoji okolici. In sedaj nastane zanimivo vprašanje, kako bi se dala ta toplota, ki drugače neizrabljena uhaja v zrak, praktično izkoristiti.

Naš utopistični arhitekt, ki je zasnoval moderno stanovanjsko hišo, kakršno vidimo na sliki, se je lotil tega vprašanja

ljanje, ker se dragocena toplota odteguje okolišnemu zraku ali posebnim hladilnim tekočinam in dovaja vodi, ki se pa mora potem zopet hladiti, da odda toploto neizrabljeno na prosto. Z odtegotvanjem toplote se proizvaja nekakšna negativna toplota (če jo smemo tako imenovati). Z izgubljanjem kalorij, to je toplotnih enot, pridobivamo mrazotne enote ali frigoriije, kakor jih imenujemo s strokovnim izrazom. To je po domače

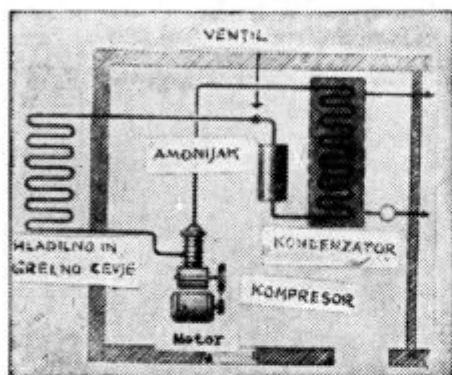
in ga tudi po svoje rešil. Tako preprosta, kakor si jo je zamislil, rešitev seveda ni, toda za bodoče osnutke ima morada vendarle neko konkretno jedro. Ideja, da bi se hiša opremila s kombinirano grelno in hladilno napravo, ki bi dajala pozimi toploto, poleti pa širila blagodejen hlad, je pač zelo vabljiva. V načelu je taka naprava tudi mogoča in se bo v doglednem času po vsej verjetnosti tudi uporabljala, čim se uresničijo načrti Haldanea in Lebrasa, ki sta si prva zamislila ta način ogrevanja in hlajenja stanovanjskih prostorov.

Vsaka hladilna naprava je iz vidika toplotne ekonomije prav za prav zaprav-

povedano nekako tako, kakor da bi človek trosil denar zaradi tega, da bi lahko delal dolgove.

Vzemimo, da imamo v stanovanju hladilno napravo, ki nam poleti dovaja v sobe čist, hladen zrak. Pri vsaki taki napravi je potreben v prvi vrsti kompresor, to je poseben stroj, ki stiska neki plin, denimo, amonijak. Kompresor stiska plin in plin se zaradi tega segreje. Toplota, ki se na ta način nakopiči v njem, se mora spet oddati, zaradi česar se segreti plin odvaža najprvo v kondenzator, kjer ga voda ohladi. Nato odteka še vedno stisnjeni plin v prostorno hladilno cevje, kjer ekspandira, to se pravi:

raztegne in zaradi tega mahoma zelo ohladi. Hladilno cevje pa vsrkava toploto iz okolice. Plin se takoj nato v kompresorju iznova stisne, spet ohladi v kondenzatorju, čigar hladilna voda posrka ne samo toploto, ki se je razvila zaradi stisnjenja plina, marveč tudi ono, ki jo je poprej odvzel hlajenemu prostoru. In tako plin nenehoma kroži, vsrkava toploto in jo oddaja hladilni vodi. V resnici je cela reč nekoliko bolj zapletena, toda za razumevanje naše hladilne in

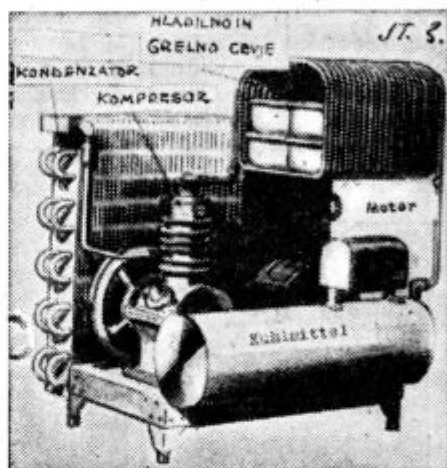

grelne naprave, toliko čisto zadošča. Segreto hladilno vodo spustimo v kanal, če tisti dan ni ravno pranja v hiši.

Pozimi se cela reč obrne. Hladilno cevje, ki je speljano po vnanjih stenah poslopja, spet vsrkava toploto iz okolice, čeprav je zunaj mraz, zakaj plin v cevju je vendar le še mnogo hladnejši in ga vnanji zrak vseeno ogreva, če tudi je njegova temperatura nekaj stopinj pod ničlo. Vzemimo, da ima plin v cevju —20 stopinj, vnanja temperatura pa znaša —5 stopinj. Razlika 15 stopinj se počasi od-

laga v hladilni vodi, ki se polagoma segreje na to temperaturo in spelje po posebnem cevju centralne kurjave za ogrevanje s toplo vodo.

Človek se samo ne more sprijazniti s tako zapletenim postopkom. Ali bi ne bilo mnogo preprosteje kurivo ali električni tok, ki se rabi za pogon kompresorja, neposredno spremeniti v toploto?

Pri današnjih cenah na vsak način! Toda v doglednem času, ko se bo za segrevanje stanovanj uporabljala samo še elektrika, bi bil opisan način kurjave za 500 odstotkov cenejši, pri današnjih cenah električnega toka seveda.

Naša slika je privid daljne bodočnosti. Takrat bo imela vsaka družina svojo hišico v svobodni naravi in lastno letalo za navpično dviganje, ki bo pristajalo kar na strehi. Poleti bo v vsej hiši lepo hladno, pozimi pa prijetno toplo, ker jo bo po vseh kottičkih ogreval strupeni mraz.

Nova zemlja na južnem tečaju

Letalec kapetan Rijser Larsen, član norveške odprave na južni tečaj, je odkril novo liso zemlje na južnem tečaju. Novo ozemlje se razteza med 70.30 in 68.40 stopnjo južne širine in med 24.15 in 33.30 stopnjo vzhodne dolžine. Larsen je na ozemlju vrgel na tla dokument o odkritju in norveško državno zastavo. Listina reklamira označeno ozemlje za norveško državno last s imenom »Ozemlje princeze Rahugilde«.

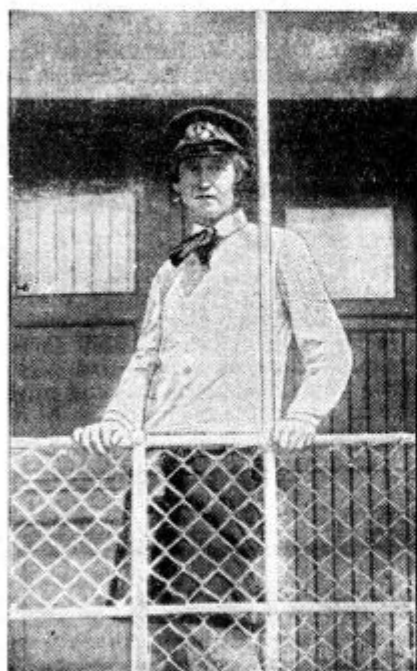

Rijser Larsen

MODERNA ŽENSKA

Moško delo v ženskih rokah

Že davno se je v vetu produkcije udomačila — ženska pri stroju. Praviloma ji dodeljujejo preprosto, mehanično ponavljajoče se enolično delo. To delo zahteva potrpežljivosti, kreposti, ki jo smatramo za žensko lastnost, ki pa se v družbi čuječih oči in urnih rok, zlasti v obrtnih delavnicah čudovito izkaže. Saj je ženska s čutom svojih prstov, s svojimi nežnimi prijemi in zanesljivim opazovanjem kakor ustvarjena za to, da streže majhnim in natančnim strojem. To je ugotovil že Edison, ki je v

Gdč. Gudrun Trogstad, hči izkušenega pomorščaka, opravlja kapetanske posle na parniku na velikem Mjøsenskem jezeru (Norveška).

svoji delavnici prepustil manjše podrobnosti ženskim rokam, moškim pa dela, ki jih ni mogoče opravljati brez telesne moči.

V čedalje urnejšem tempu zavzemajo ženske v gospodarski strukturi sveta delo pri strojih in industrijah. Ne samo zato, ker za posluževanje strojev ni potrebna strokovna izobrazba, ampak tudi zato, ker se lahko vsaka neizučena ženska, ki ima le malo dobre volje, v razmeroma kratkem času priuči strežbi. Mogoče tudi zato, ker je ženska, ki je primorana služiti si vsak-

danji kruh, v neugodnih razmerah težje prizadeta nego moški in se ne straši prijeti za delo, ki se je doslej o njem trdilo, da ne leži ženski naravi. Ali pa gre ženi za kvalificirano delo v določeni stroki, ki doslej ni dovolj privlačevala njenega spola in hrani v sebi še lepše izglede za bodočnost.

Statistike državnih uradov ameriških Zedinjenih držav kažejo, kako so bile ženske prisiljene v sili prevzeti dela, ki pripadajo prav za prav moškim. Tam najdemo ženske nosače, pristaniške delavke, splavarice, nakladalke premoga, drvarke, vozačice, šoferke itd. Da, celo podkovske pomočnice, acetilenske čistilke so našli med njimi, dalje mehaničarke v garažah in avtomobilskih tvornicah ter v aviatiki. Pomnoženo žensko delo v industrijskih podjetjih osvetlujejo nepregledne številke. Delo, ki zahteva splošno strokovno naobrazbo in ki so ga nekoč opravljali samo moški — n. pr. inženjerska stroka, stavbna tehnika, kemija itd. — je danes že v mnogih ženskih rokah. Često nas ženske v teh poklicih iznenadijo s svojim stvariteljskim, ki presega povprečnost in dobiva večjo vrednost z osebnimi iznajdbami, z dragocenimi poenostavitvami, izboljšanji, da celo z naravnost novimi delovnimi metodami in delovnimi smotri. Ženske iznajdbe v Zedinjenih državah se nanašajo na transportna sredstva, na znanstvene instrumente, na merilne naprave, na stroje in barve, na napredek v stavbi, ladjedelniški in cestni stroki. Ali ni vse to dokaz, da po pravici lahko govorimo o moških poklicih žensk v modernem življenju? g. o.

Sodobno mnogomoštvo

Američan V. F. Calverton trdi, da se začenja žena zopet zavedati svoje prave ču- di, ki je že od nekdaj poligamna. To ni vse- kakor nič novega. Kajti čeprav ne bi bile pokazale dobre ženske nazvlic monogam- nemu zakonu nikoli nekega določnega nag- njenja še za druge moške, kako se je mo- gel baš v naših meščanskih časih utrgati takšen plaz zakonolomne dramatike? In ali niso vroče pesmi trubadurjev opevale izključno omoženih žen vitezov? Naj mor- da mislimo, da niso trubadurji za svoje petje prejeli nikoli nobene nagrade? Cal- verton vse to prav dobro ve. Zato meni, da so običaji, predvsem pa gospodarska stiska varali ženske s predsodkom, da so ustvarjene samo za enega moža. Ženske so bile nasilno primorane igrati monogamno vlogo. Njihovo stanje pa je bila zgolj fik- tivna monogamija, pripominja pisatelj.

To se je zdaj temeljito spremenilo. Izza industrijske revolucije, odkar se je žena osamosvojila, ji ni več potrebno živeti v napoj askezi proti svoji poligamni čudi. Ni ji

Drzna letalka Viktorija Bruce, ki je podela okoli sveta s svojim zvestim spremljevalcem.

treba stradati, če jo mož »zavrže«, tisti mož, ki je imel korist od monogamije, ker mu je dajala ženo popolnoma v »last«. Tudi ne potrebuje žena nikakega zaščitnika zaradi svoje nosečnosti — ker se je zna očuvati. Prav ureditev porodov je mogočno

podprla izbruh poligamne čudi pri ženskah. V Ameriki so našli med 958.652 ločitvami zakonov 642.476 ločitev na željo žen in samo 316.149 na željo moških. Ne smemo pozabiti, da prihaja dandanes do ločitev mnogo bolj zaradi tega, ker se zakonca naveličata drug drugega, ne pa zaradi tega, ker eden vara drugega. Kaj pomeni ločitev? Nič drugega, kakor možnost nove možitve. Zato imenuje škof Charles Fiske sodoben način sklepanja zakonov »konsekutivno poligamijo«, množestveni zakon, a ne zakon poleg zakona, marveč zakon za zakonom. Pomislimo n. pr. samo na konsekutivno poligamijo slovitih filmskih zvezdnic!

Toda pojdimo dalje! Gospa dr. Katarina Bernet Davis je naprosila 1000 neomogućenih žensk za odkrito besedo. Zakaj pa ne? A samo 288 jih je odgovorilo — da še niso okusile sladkosti ljubezni. Ostale so že imele izkušnje. Dr. G. V. Hamilton in Kenneth Mac Gowan sta prosila 100 oženjenih moških in 100 omoženih žensk, naj jima diskretno zaupajo, kaj mislijo o svoji zvestobi v zakonu. 41 žensk je izjavilo, da vzdržujejo »ljubavno razmerje« izven zakona, med moškimi pa jih je bilo samo 29, ki so bili zaposleni »izven normale«.

Ali bo čas pritegnil Johnu B. Watsonu, ki pravi, da bo sodoben sistem monogamije v petdesetih letih pri koncu? Vsekakor ni dvoma, da živimo v prehodni dobi. Zakon je po veliki večini nehal biti sinekura za ženo. Možitev ne pomeni več žiga na ženinem čelu. Mogoče so to samo predpostavke za novi način zakona, ki ne bo trpel nobene hinavščine in siljenja.

Letalske nesreče

Varnost zračnega prometa še vedno ni tolikšna, kakor bi bilo želeto, čeprav je že dosegla tako visoko stopnjo, da vzbuja najlepše upe za bodočnost. Kdor pazno zasleduje razvoj zračnega prometa, mora priznati, da se baš v tem pogledu nenehoma dela in izboljšuje. Zlasti v potniškem prometu se je vse storilo, da se preprečijo morebitne nesreče. Jeseni se je v Parizu prvič vršil kongres, na katerem so razpravljali zgolj o nevarnosti zračnega prometa. Brzjavke o letalskih nesrečah, ki se ne prestopajo ponavljajo po časopisju, zlasti za časa vihnega vremena spomladi in jeseni, čisto po nepotrebnem razburjajo ljudi in jim ustvarjajo napačno sodbo: da letala in zračne ladje niso in nikoli ne bodo zanesljive. Pri vseh sličnih vesteh bi bilo treba razlikovati, na kakšnem poletu se je zgodila nesreča. Neka statistika, ki jo je sestavilo Društvo narodov, kaže, da pride v deželah, ki imajo že razmeroma gosto zrač-

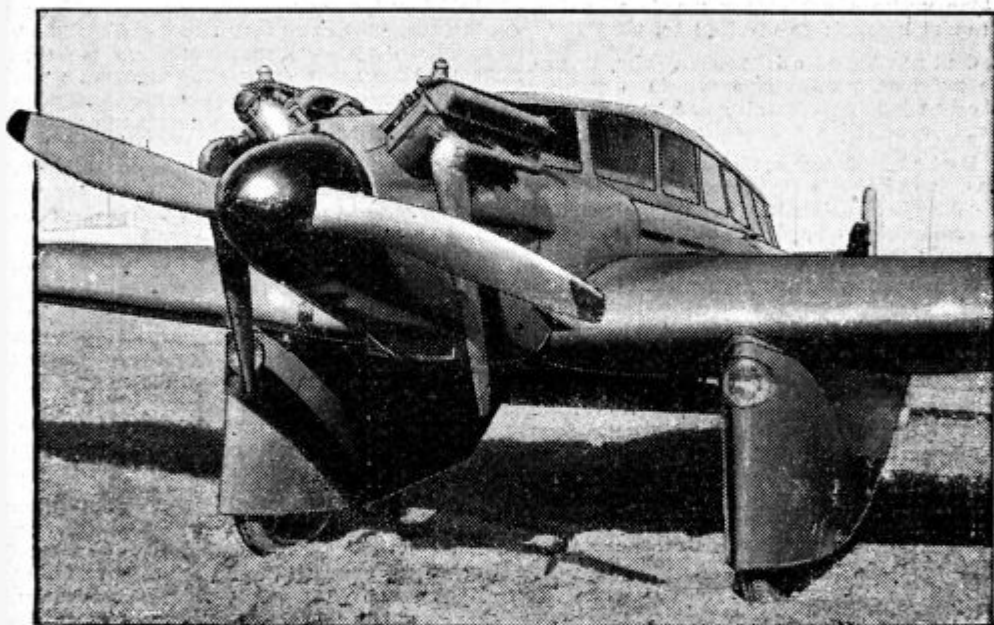
no prometno omrežje, le na vsake 4 milijone preletenih kilometrov ena smrtna nesreča. Že v tem razmerju se vidi razmeroma velika varnost zračnih voženj.

Na podlagi razpoložljivega materiala je neki švicarski list sestavil pregled letalskih nesreč v minulemu letu. Čeprav pregled ni povsem točen, je vendar le presenetljiv. Vse leto se je ponesrečilo 120 letal in je bilo 315 smrtnih žrtev in okoli 70 težjih poškodb. Podatki so vzeti iz dnevnega časopisja vseh delov sveta. Sicer pa je bilo lansko leto glede zračnoprometnih nesreč prav katastrofalno. Najmanj žrtev je bilo med potniki. Angleška je izgubila 70 članov nacionalnega letalskega kadra. V Zedinjenih državah se je pri petnajstih nesrečah ubilo 50 ljudi, v Nemčiji pri 14 nesrečah 30 oseb, v Italiji so našli 22 žrtev, na Češkoslovaškem pa se je v razmeroma hudih zračnih nesrečah ubilo 19 pilotov in potnikov. Francoska kronika letalskih nesreč beleži preteklo leto precej usodne ka-

tastrofe: Pri 22 padcih je našlo smrt 54 ljudi. Večina žrtev gre na račun ponesrečenih vojaških letal in je bilo zaradi tega mnogo prerekanj tudi v parlamentu, kjer so poslanci zahtevali, da se morajo v tem pogledu podvzeti strogi varnostni ukrepi. K tem smrtnim žrtvam pa je treba prišteti še 48 ponesrečencev strašne katastrofe angleškega zrakoplova »R 101«. V nasprotju z usodno vožnjo angleškega zrakoplova v Indijo pa je nemški zrakoplov »Grof Zeppelin« srečno absolviral nekatere prav dolge vožnje nad kontinenti, oceani in nad arktičnim ledom. Veliko prekomorsko letalo »Do X« ni imelo tolikšne sreče in ga je že na prvi vožnji iz Evrope v Ameriko doteklo nekaj večjih in manjših nesreč, ki so polet precej zavlekile.

polete preko neobijudenih pokrajin, voda in puščav, na katerih je moral že marsikak pilot plačati svojo drznost z življenjem, potem bi bil pregled glavnih vzrokov letalskih nesreč več ali manj popoln. Toda v zadnjem primeru gre za pionirje zrakoplovstva in splošnega kulturnega napredka, ki smo jim dolžni vsega spoštovanja.

V dvajsetih primerih so izgubili izkušeni piloti in potniki življenje v borbi s prirodnimi elementi: viharjem, bliskom in meglo, ki je najzavratnejša sovražnica letalstva. Tehnika si neumorno prizadeva, kako bi preprečila ovire, ki jih povzroča megla, z različnimi pripomočki, ki omogočajo krmarenje leta nevisno od tega, ali je zrak čist ali ne. V tem pogledu si obetajo zlasti velik napredek od brezžičnih signalnih na-

Moderno ameriško prometno letalo, čigar oblike dajejo čim manjši zračni upor

Zmagovito in brez človeških žrtev so letala lansko leto štirikrat premagala Ocean in sicer trikrat v smeri od vzhoda proti zapadu in enkrat pa v obratni smeri. Ti riskantni poleti se pripravljajo z čedalje večjo skrbnostjo, kar v precejšnji meri pripomore k uspehu, čeprav odvisi koncem koncev vse bolj od sreče in ugodnega vremena.

Laiku se zdi morda najbolj čudno, če bere, da so letala trčila v zraku, ko je vendar nad zemljo toliko prostora za izogibanje. Vzrok trčenja se je doslej ugotovil v štirinajstih primerih in sicer največkrat pri vojaških letalnih vajah in pri nerodnih manevrih na letalskih mitingih. Zelo pogoste so tudi nesreče pri preskušanju novih letal, pri tehniških poskusnih poletih, pri šolanju novih pilotov in pri akrobatskem letanju. Če prištejemo še velike distančne

prav, ki so se v posameznih primerih že prav dobro obnesle.

Napake v motorjih in materialu, iz katerega je zgrajeno letalo, so tudi dostikrat zakrivile usodne nesreče. V sedmih primerih se je ponesrečilo letalo zaradi slabega vzleta ali pristanka, kar je seve v največji meri krivda slabega pilota. Trikrat se je zgodilo, da so se letala v zraku vnela in so se piloti rešili s padalom, ki pa tudi še ni dovolj popolno in se čisto pripeti, da odpove v odločilnem trenutku. Iz neke italijanske statistike je razvidno, da se je zadnje dve leti rešilo s padalom 57 letalcev. Da se preprečijo požari v zraku, se grade letala v čedalje večji meri iz kovine, dočim se skuša na drugi strani povečati varnost zračnih voženj na ta način, da se opremijo potniška letala z več motorji, ki nudijo zadostno pogonsko rezervo.

MIZICA, POGRNI SE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: cvetačna juha, mesena potica, motovilc. Večerja: frigana jetra s polento; za otroke: polenta z mlekom.

Torek, obed: na goveji juhi riž, z mesom dušen ohrovt in ocvrt krompir. Večerja: ajdova polenta z gobovo omako; za otroke isto.

Sreda, obed: ričetova juha, kislo zelje s prekajenimi rebrcami in krompirjevim pirejem, češpljev kompot. Večerja: testene vrvice (pekatete) z govejo sekanico, oranžni kompot; za otroke isto.

Četrtek, obed: praška juha, domače pečenice, pražen krompir in motovilc. Večerja: segedinski golaž, za otroke: žemljav pečenjak z brusnično omako.

Petek, obed: močnikova juha (postna), palačinke s špinačo, sirova potica. Večerja: polenovka s krompirjem v paradižnikovi omaki; za otroke: kakao in sirova potica od popoldne.

Sobota, obed: na goveji juhi vranični fancelj, z mesom mešane prikuhe (dušeno) korenje, kolerabe, pražen krompir in kuhan hren. Večerja: goveji golaž in krušni cmoki; za otroke, cmoki z golaževo omako, oranže.

Nedelja, obed: široki rezanci s parmezanom in omako od sočne pečenke, sočna pečenka garnirana z nadevano čebulo in mešana solata (motovilc, radič, cvetača), čokoladni krapki. Večerja: svinjski kotleti z grahovim pirejem; za otroke grahov piré z omako, oranže.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

(količina računana za 4—5 oseb).

Domače pečenice. 20 dkg sveže svinjine in 20 dkg govedine in 5 dkg prekajene slanine zmeljem ali drobno sesekljam. Dam v skledo in primešam sol, poper, pol drobno zrezane precvrte čebule in par žlic vode. To dobro premešam in oblikujem za prst debele in dolge klobasice. Spečem jih na masti, medtem pa pomalem zalivam z juho ali kropom.

Močnikova juha (postna). V loncu pustim pol ure počasi vreti slan krop, v katerem kuham vse jušne zelenjave. Medtem naredim trdo testo iz četrta litra moke in enega jajca. Zribam ga na str-

galcu na večje kosmiče, kakor ribano kašo. V kozici razbelim žlico masla ali masti in zarumenim na nji dve žlici nastrganega testa. Ko je lepo rumeno, zalijem s potrebno količino kropla, in ko vre, vsipljem med mešanjem še ostalo nastrgano testo zraven. Vreti pustim še deset minut, potem je gotovo.

Špinačne palačinke. Tri ali štiri pesti izbrane in oprane špinače prevrem v slanim kropu, odcedim in pretlačim ali sesekljam. Dam v skledo in primešam kepico presnega masla, dve žlici kisle smetane, en rumenjaki, sol in poper ter od dveh beljakov trd sneg. Nato naredim tanke palačinke, ki jih pripravim iz dveh decilitrov mleka, dveh jajc, enega decilitra moke in soli. Nato namažem vsako palačinko s pripravljeno špinačo in zvijem skupaj. Zložim jih tesno skupaj v dobro namazano kozico, oblijem s kisló smetano, med katero primešam en rumenjaki (beljak porabim za sneg in ga primešam med špinačo) ter pečem v zmerni pečici pol ure, potem dam takoj na mizo.

Vranični fancelj. 12 dkg vranice nastrgam. V skledi vmešam, da naraste eno žlico masti in dva rumenjaki. Na to primešam nastrgano vranico, pet žlic v juhi napojenih drobtin, sol, malo popra, od dveh beljakov sneg in dve žlici masti. To namažem na z mastjo namazan in z moko potresen pekač za prst debelo in spečem. Pečeno zrežem na kocke in vložim v vrelo precejeno juho in takoj serviram.

Čokoladni krapki. V pol litru mleka skuham v gostó 15 dkg pšeničnega zdroba z eno žlico sladkorja in za pol jajca presnega masla. Kuhano namažem za prst debelo na pomazano pločevino in pustim, da se ohladi. Ohlajeno izrežem s krapovim obodcem, pločevino pogrejem, da lažje dvignem z nje posamezne krapke, povabljam jih v raztepenem jajcu in drobtinah ter ocvrem. Ocvrte potresem z naribano čokolado in vaniljenim sladkorjem in gorke serviram. Izrezke ognjetem z nekoliko moke, oblikujem za prst debele in dolge svaljke in prav tako ocvrem in porabim. U—a.

Popravi: V zadnji številki čitaj v romanu na str. 241: cviljenje, na str. 243 pa čitaj zamenjano 11. vrsto v zadnjem odstavku pravilno: odrú. Ozrl se je in videl debeluško, kako pleše v družbi pristnega zamorca.

Varikatura

Lloyd George
napada londonske »denarne barone«
(»Matine«)

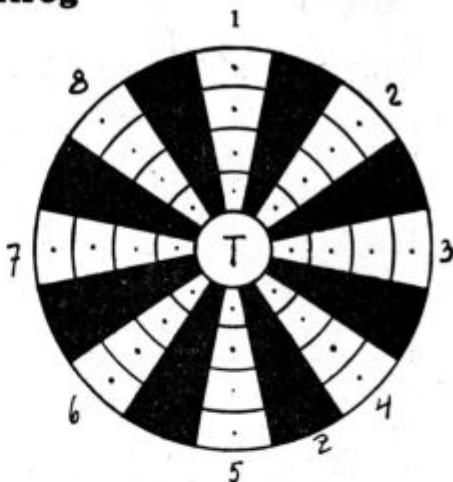
Charlie Chaplin

Odkar se je zaročil princ Lenart z meščanskim dekletom, se sprehajajo vsak dan pred stockholmskim gradom številne dame

UGANKE IN ZANKE

Krog

1—5 = verz; 2—6 = del celote; 8—4 = istoveten; 7—3 = igra s kartami.

Naloga

Na trgovski šoli so dobili dijaki tole nalogo: Papirničar devlje na kup vpisnike, ki jih je pravkar dokončal. Ako jih zloži po 2 in 2, mu ostane 1; če jih položi po 3 in 3, mu ostaneta dva, če pa jih namesti po 5 in 5, mu ostanejo 4. Koliko je naredil vpisnikov, vedoč, da je to število manjše od 50?

REŠITEV UGANKE V ŠT. 7

»Zlogovnica«: 1. Mavrica; 2. kanonik; 3. Korsika; 4. kapital; 5. podobna; 6. monopol; 7. netopir. — Pravilno je rešil in je bil izžreban za nagrado Franjo Menhart, inspektor fin. kontrole v Hrastju.

REŠITEV UGANKE V ŠT. 8.

»Crkovnica«: 1. Mavrica; 2. kanonik; 3. Korsika; 4. kapital; 5. podobna; 6. monopol; 7. netopir. — Pravilno je rešil in je bil izžreban za nagrado Franjo Menhart, inspektor fin. kontrole v Hrastju.

Tudi topot razpisujemo eno nagrado v obliki slovenske knjige. Rešitve je treba poslati najkasneje do 18. t. m.

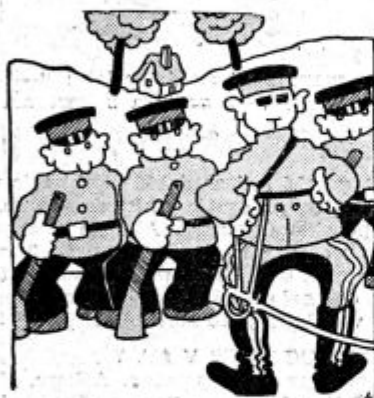
Odkod izraz »Adamovo jabolko?«

Ščitasti hrustanec na moškem grlu tvori neka žleza, golšna žleza. Nazivek »Adamovo jabolko« za to štrlino pa izvira iz prastare pripovedke. Iz strahu, da ga ne bi zasačili, ko je prekršil v zemeljskem raj božjo prepoved, je po tej legendi Adam toli naglo požiral jabolko, da se mu je kosček sadu zataknil v goitancu ter obtičal. Potomstvo prvega človeka je posledaj nosilo vidni znak storjenega greha. Sicer pa je dostaviti, da pri ženstvu ne nahajamo takšnega izbuha v grtancu.

HUMOR V SLIKAH

»Za božjo voljo, Ana, kje pa je tvoj
ženin?«

»Ali je tu kdo muzikaličen?«
»Jaz! Jaz!«
»Dobro. Pojdite in prenesite glasovir mo-
je žene v drugo sobo!«

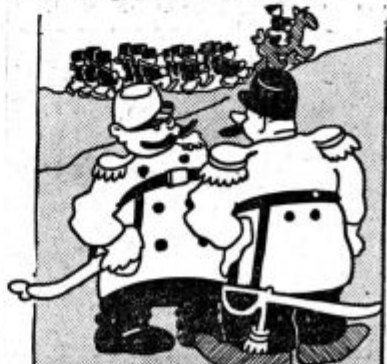
Mali dezertar

Učitelj, ki je prestavljen: »Kdo hoče imeti
moj herbarij za spomin?« — »Jaz, gospod
učitelj!« — »Nisem vedel, da se zanimaš
za botaniko.« — »Jaz ne, ampak moji zaj-
čki!«

»Rada bi kupila zrcalo.«
»Ročno zrcalo?«
»Ne, takega, ki kaže obraz.«

»Letos ima kompanija enega moža manj
nego lani.«
»Tako? Kdo pa je to?«